

СТ. Р. РАЧЭЎСКІ

Пошум магутнага дрэва

*Беларуская народная творчасць
у працы настаўніка-філолага*

СТ. Р. РАЧЭУСКІ

ПОШУМ МАГУТНАГА ДРЭВА

*Беларуская народная творчасць у працы
настаўніка-філолага*

Дапаможнік
для настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры

Брэст, Брэсцкі абласны ІРА
2021

УДК 373.5. 016

ББК 74. 268. Беи
Р 27

Рэкамендавана навукова-методычным саветам
дзяржаўнай установы адукацыі “Брэсцкі абласны інстытут
развіцця адукацыі”

Рэцэнзенты:

дацэнт кафедры агульнага і рускага мовазнаўства
ўстановы адукацыі “Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.С. Пушкіна”,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт
Л.А. Гадуйка

настаўнік беларускай мовы і літаратуры
дзяржаўнай установы адукацыі “Сярэдняя школа № 4 г. Баранавічы”
Т.М. Яцук

Рачэўскі, Ст. Р.

Р 27 Пашум магутнага дрэва. Беларуская народная творчасць у працы
настаўніка-філолага: дапам. для настаўнікаў белар. мовы і літ. / Ст. Р.
Рачэўскі. - Брэст: Брэсцкі абласны ІРА, 2021. – 109 с.

У дапаможніку раскрываецца адукацыйны патэнцыял беларускай народнай творчасці
для магчымага і мэтазгоднага выкарыстання на ўроках і ў пазакласнай працы па
беларускай мове і літаратуры.

Адресуецца настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ўстаноў агульнай сярэдняй
адукацыі.

ББК 74. 268. Бен

ЗМЕСТ

Ад аўтара 5

Беларуская народная творчасць у працы
настаўніка-філолага 8

Адукацыйны праект “Пошум магутнага дрэва: беларуская народная
творчасць”:

Аб праекце	14
Некалькі ключавых паняццяў	15
Народнае дойлідства беларусаў	17
Разыбэ па дрэве	19
Народная дэкаратыўная размалёўка	22
Беларускае ганчарства	24
Пляценне з прыродных матэрыялаў	27
Кавальства. Маастацкая коўка	29
Беларускае народнае ткацтва	31
Беларуская вышыўка	33
Беларуская вышынанка	36
Беларускае народнае адзенне. Рэгіянальныя асаблівасці	38
Яднанне народных майстроў: Брэсцкая вобласць	41
Беларускія народныя музычныя інструменты	42
Беларускія народны танец	51
Беларуская народная песня	56
Беларуская батлейка і народная драма	61
Беларускія народныя святы і абраады	63
Беларускія народныя жарты і афарыстычныя выслоўі	70
Народны маўленчы этикет	73
Бывайце здаровы, жывіце багата!..: з гісторыі вядомай беларускай песні	75
Рэфлексія на праект: пытанні, заданні	78

Дадаткі

Тэксты беларускіх народных і асобных аўтарскіх песень	80
Беларускія народныя песні і танцы: нотны матэрыял	103

Ад аўтара

Стасункі з педагогамі, што забяспечваюць у сучаснай школе філалагічную адукацыю, асабліва падчас павышэння іх кваліфікацыі, паказваюць: значная частка спецыялістаў няцвёрда, павярхоўна валодае ведамі ў галіне беларускай народнай творчасці. Гэта асабліва відаць, калі на занятках у інстытуце развіцця адукацыі закранаюцца пытанні збору, апісання, размяшчэння ў школьнім асяроддзі этнакультурных матэрываляў, настаўніцкага кіраўніцтва даследчымі працамі вучняў па тэмах зберажэння і папулярызацыі айчыннай культурнай даўніны, а таксама – калі пры атэстацыі на вышэйшую кваліфікацыйную катэгорыю педагогічнымі работнікамі прадстаўляеца адпаведны вопыт дзейнасці.

Змест сучасных вучэбных праграм па беларускай мове і літаратуры, аднак, прадугледжвае вывучэнне шэрагу тэм, што вымагаюць звароту да ведаў пра народную творчасць беларусаў. Каб часткова кампенсаваць недахоп гэтых ведаў (яны, дарэчы, сістэмна не выкладаюцца будучым настаўнікам у ВНУ), у дапаможніку раскрываецца сутнасць многіх кампанентаў беларускай народнай творчасці. Вывучэнне прапанаваных у кнізе матэрываляў, на наш погляд, паспрыяле ўспрыманню творчасці народа як сістэмы і феномена, асэнсаванню высокага ўзроўню даравітасці народных майстроў, якімі ганарыща Беларусь.

Фармат дапаможніка дазваляе ў кожным з відаў народнай творчасці (а з шырокага дыяпазону выбраны не ўсе) спыніцца толькі на асноўным, вызначальным. Заглыбіца ж у раней мала вядомае, пераадолець частковую “засуху” на гэтым надзеле прафесійнай культуры можна, звярнуўшыся да названых у кнізе спецыяльных прац ці энцыклапедычных артыкулаў.

У адным комплексе з народнымі мастацкімі рамёствамі – вядучым звязном народнагай творчасці – у дапаможніку вядзеца гаворка пра святы і абрацы, народнае песеннае мастацтва, харэаграфію, слоўнае мастацтва народа (жарты, прыгожыя маўленча-этыкетныя формулы, афарыстычныя выслоўі), паколькі яны натуральна сусіднуюць з працай рук і душы і ў іх таксама шмат вынаходлівасці, вобразнасці, прайulenага эстэтычнага густу. Варта згадаць, як часта, вышываючы, жанчыны пачынаюць співаць, як, паварочваючы ганчарны круг, майстры глінянага посуду перакідваюцца жартамі і гісторыямі з жыцця, як, выстаўляючы на кірмашы хораша сплещеныя кошыкі, іх гаспадар гэтак жа хораша – калі ласка, падыходзьце! – запрашае палюбавацца і выбраць гожае.

Каб больш свабодна арыентавацца ў сістэме беларускай народнай творчасці, настаўнікам неабходна ўчытацца ў старонкі, на якіх раскрываецца значэнне вядучых паняццяў і асобных тэрмінаў.

Асноўная частка кнігі пададзена як выкананы адукацыйны праект: з мэтай і мэставай групай, спосабамі і формамі ажыццяўлення праектнай дзейнасці, накіраванасцю на вынік. Зыходным момантам праекта з'яўляецца проблемная сітуацыя – пэўны дэфіцыт настаўніцкіх ведаў у галіне беларускай народнай творчасці. Яна вырашаецца шляхам збору, спарадкавання, афармлення інфармацыі па тэме і наступнай презентацыі вынікаў. Презентацыя вучэбнага харектару мае алгарытмічны харектар: спачатку даеца кароткая харектарыстыка віда народнай творчасці і кароткія звесткі з яго гісторыі, затым інфармацыя падмацоўваецца ўказаннем на канкрэтныя даследаванні ці звесткі з энцыклапедыі “Культура Беларусі” і візуалізацыяй, а таксама вершам на адпаведную ці блізкую тэму, жартамі, беларускай народнай песній ці песній, блізкай да народнай па змесце, кампазіцыі, моўных асаблівасцях. Гэта дадае зместу жыццёвасці, прыцягальнасці, спрыяе лепшаму ўспрыманню і запамінанню.

Аўтар палічыў патрэбным уключыць у выданне тэксты рэкамендаваных настаўнікам асобных беларускіх народных і аўтарскіх песен і ноты многіх народных песен і танцаў, што, праўда, можа выклікаць пытанне: навошта гэта зроблена, калі дзякуючы Інтэрнэту можна выкарыстаць адпаведную фанаграму? Мяркуеца, што прапанаваныя матэрыялы спатрэбяцца пры падрыхтоўцы разнастайных творчых дзей з удзелам школьніц музычных калектываў і салістаў: жывое выкананне музыкі і спеваў звычайна мае асаблівую каштоўнасць і ацэньваецца вышэй, чым самая дасканалая фанаграма.

Спадзяюся, што многія настаўнікі ўспрымуць і ацэняць дапаможнік як правадніка ў шырокі і непаўторны свет беларускай народнай творчасці.

Праект адкрыты, рухомы, магчыма яго трактоўка, інтэрпрэтацыя ў канкрэтным адукацыйным асяроддзі: пропанаваны настаўнікам вучэбны матэрыял лёгка перавесці ў рэчышча пазакласнай працы або выкарыстаць як серию факультатыўных заняткаў (напрыклад, на III ступені агульной сярэдняй адукацыі); скіслую харектарыстыку відаў народнай творчасці можна значна пашырыць за кошт падрыхтаваных вучнямі паведамленняў на аснове спецыяльных прац. Камусыці захочацца падабраць іншыя вершы-ілюстрацыі, знайсці іншыя ўзоры народнага спэўнага мастацтва, размясціць ўласныя падборкі здымкаў мясцовых знакамітых майстроў і выканаўцаў, аб'ектаў народнага дойлідства, рэгіянальных арнаментаў, вырабаў народнага ткацтва, ганчарства, саломапляцення, мастацкай коўкі, відэазапісы свят і абраадаў на тэрыторыі, блізкай да ўстановы адукацыі. Праекту, урэшце, можна даць іншую назову, напрыклад, “Без кораня і палын не расце”, – маючы на ўвазе каранёвае, прынцыповае значэнне беларускай народнай

творчасці для развіцця сучаснай беларускай мовы і літаратуры, або “Нам берагчы беларускае, роднае, спрадвечнае і глыбока народнае”.

У праекце, як і ў цэлым у дапаможніку, рэалізуецца вядучая ідэя: спасціжэнне настаўнікамі-філолагамі асноў беларускай народнай творчасці на сістэмным узроўні спрыяле павышэнню яго прафесійнай культуры і якасці ўрокаў беларускай мовы і літаратуры. Аўтар імкнуўся ўвасобіць задуму: паказаць не толькі вытокі і шырокі дыяпазон народнай творчасці, але і размах праяўлення і ўстойлівасць народнай таленавітасці ў наш час, а таксама падкрэсліць той факт, што кожнае пакаленне народных майстроў пакідае ў створаным сваю душу і сваю эстэтыку. Адгукнуцца на гэтую ідэю і задуму можна, рэагуючы на пытанні і заданні рэфлексіўнага харектару ў заключнай частцы праекта.

Беларуская народная творчасць у працы настаўніка-філолага

Вывучаючы ў школе творчасць Георгія Марчука (праграма па беларускай літаратуры для XI класа рэкамендуе, акрамя дзвюх яго навел, захапляльнае падарожжа па радзіме пісьменніка і асэнсаванне жыцця і традыцый палешку), настаўніку варты звярнуцца да ведаў пра святы, абрады, звычаі, што да гэтага часу існуюць на Століншчыне і ў Давыд-Гарадку, адметным кутку Брэсцка-Пінскага Палесся, дзе нарадзіўся і вырас знакаміты літаратар. У V класе па беларускай мове ў раздзеле “Лексіка. Фразеалогія” праграмай прадвызначана вывучэнне тэмы “Агульнаўжывальныя слова і слова абмежаванага ўжытку. Устарэлія слова і неалагізмы”, і мае сэнс зноў выкарыстаць міжпрадметную сувязь з культурай Беларусі – звесткі пра традыцыйныя рамёствы або народнае вершаскладанне, народныя святы і абрады з іх багаццем прафесійнай і ўстарэлай лексікі. А ў VII класе нельга абысціся, вывучаючы сучасны маўленчы этыкет, без устойлівых этыкетаў, што здаўна бытуюць у народным гаварэнні, а многія сталі маўленча-этыкетнай нормай. Курс VIII класа па беларускай літаратуры, у адпаведнасці з праграмай, прадугледжвае вывучэнне розных спосабаў паказу рэчаіснасці і чалавека – літаратурных родаў і адпаведных ім жанраў, але ж добра вядома, што значная частка сучасных жанравых форм зараджалаася, удасканальвалася, шліфавалаася ва ўлонні вуснай народнай творчасці. Нездарма ж у праграме падкрэсліваецца: большасць раздзелаў арыентуе вучняў не толькі на ўсведамленне асаблівасцей кожнага літаратурнага роду, але і на яго фальклорныя, народна-культурныя асновы [1, с. 56].

У школьнім курсе беларускай літаратуры асабліва шмат праграмных момантаў, якія нацэльваюць на прадуманае выкарыстанне асноў беларускага народнага мастацтва, што фарміравалаася, развівалася стагоддзямі і як разнагаліновае слугуе народу сёння. Так, у V класе праграмай рэкамендуецца вывучэнне не толькі народнай слоўнай творчасці ў выглядзе казак, легенд, загадак, прыказак, але і народных прыкмет і павер’яў; у VI класе – вывучэнне міфаў як этапу культурнага развіцця народа і іх пераходу ў павер’і, легенды, літаратурныя творы, а таксама – народнай песні як сродку ўласаблення мар і спадзянняў і паэтызацыі народнага побыту; у VII класе складальнікі праграмы ў тэме “Уладзімір Караткевіч. “Зямля пад белымі крыламі” выдзяляюць значэнне цыклу вядомых нарысаў пісьменніка як важных звестак пра гісторыю, прыроду Беларусі і культурныя традыцыі яе карэннага насельніцтва, якія могуць дапаўняцца дадзенымі з сучаснай этнографічнай навукі; у VIII класе – зноў зворт да народнай песні, але з акцэнтам на яе яркую вобразнасць, сімволіку, гіпербалізацыю, інверсію; у IX класе курс літаратуры пачынаецца з тэмы “Беларуская народная творчасць як крыніца станаўлення і ўзбагачэння літаратуры” – на прыкладах твораў Дуніна-

Марцінкевіча, Багушэвіча, Купалы, Коласа; паводле праграмнага ўказання, вывучэнне “Новай зямлі” як мастацкай энцыклапедыі народнага жыцця падмацоўваеца тэмай “Народны побыт і прырода ў паэме”.

Да таго ж урокі беларускай літаратуры – мэтазгодная “пляцоўка” выразных мастацкіх ілюстрацый да многіх твораў: жыццёвая аснова паэтычных, празаічных, драматычных тэкстаў становіцца выразней, калі вывучэнне літаратурнага матэрыялу супраджаеца гукамі, фарбамі, формамі розных відаў народнай творчасці. Таму ў якасці мастацка-гукавых дадатковых сродкаў уздзейння на свядомасць і пачуццёвую сферу вучняў спатрэбяцца запісы мелодый, выкананых на народных музычных інструментах: у V класе – цымбал (верш У. Караткевіча “Бацькаўшчына”), скрыпкі (верш В. Зуёнка “Прыйдзі аднойчы”, апавяданне Г. Далідовіча “Страта”); у VI класе – цымбал (вершы “Продкі” А. Пісъмянкова, “Спелы бор” А. Вялюгіна”, урывак з паэмы “Зямля Беларусі” П. Броўкі); скрыпкі (вершы “Кляновы ліст” А. Коршака, “Два полі” А. Вярцінскага”), прымітывных сігнальных музычных інструментau (рог, ражок, свістулька, трашчотка) пры вывучэнні беларускіх міфаў пра Сварога, Перуна, Даждбога, Ярылу, Жыжала, вадзянікоў, лесавікоў, дамавікоў і інш.; у VII класе – гуслей (паэма “Курган” Я. Купалы, “Балада пра Вячку, князя людзей простых” У. Караткевіча), дудкі і скрыпкі (урывак з паэмы “Сымон-музыка “У яго быў свет цікавы...” Я. Коласа), скрыпкі (апавяданне “Незагойная рана” В. Быкава, “На каляды к сыну” З. Бядулі, вершы “З вайны сустрэлі мацияркі сыноў...” В. Зуёнка, “Дзяўчата мінулай вайны” Е. Лось, “Маці” Н. Гілевіча); у VIII класе – цымбал (вершы “Спадчына” Я. Купалы, “Беларуская песня” У. Караткевіча), скрыпкі (вершы “Раманс” М. Багдановіча, “Бывай” А. Куляшова”, “Свяці, кахраня чыстая зара...” А. Грачанікава), цымбал, гармоніка, скрыпкі, бубна (п’еса Я. Купалы “Паўлінка”); у IX класе – прымітывных народных музычных інструментau і цымбал (паэма “Песня пра зубра” М. Гусоўскага). Народны музычны інструментарый, народная музыка ў кожнай з названых сітуацый могуць шмат дадаць да карціны пэўных эпох, да характараў персанажаў і асобных абставін дзеянняў.

Да дарэчнага ілюстрацыйнага матэрыялу можна аднесці таксама відэакадры, што пазнаёмяць вучняў з узорамі: беларускага народнага ткацтва – у VIII класе пры вывучэнні верша “Слуцкія ткачыкі” М. Багдановіча; беларускага народнага дойлідства, разьбы па дрэве – пры вывучэнні верша “Я хаце абавязаны прапіскаю...” А. Куляшова, паэмы “Люцьян Таполя” М. Танка; паляшуткіх мясцовых строяў пры вывучэнні рамана “Людзі на балоце” І. Мележа – у X класе. Знятае камерай святкаванне Купалля спатрэбіцца для ілюстрацыі верша “Ах, якая над Гайнай купальская нач...”

Н. Гілевіча; фотакадры з паляшуцкімі строямі, народным драўляным дойлідствам беларускага Палесся і вырабаў паляшуцкага ткацтва зробяць больш выразнымі, запамінальнымі творы Я. Янішчыц у XI класе. Цыкл беларускіх народных песен у выкананні знакамітых беларускіх эстрадных спевакоў і народных вакальных калектываў (запісы не складана знайсці ў Інтэрнэце) з іх шчырасцю, пранікнёнасцю, запамінальным зместам упрыгожыць вывучэнне тэмы “Віды народных песен. Паэтыка народнай песні” у VIII класе, а таксама – раздзела “Нацыянальнае і агульначалавече ў мастацтве слова” у IX класе. Заадно падкрэслім: мноства хрэстаматыйных літаратурных тэкстаў пра жыццё народа ў розныя часы – матэрыял для вывучэння тэорыі тэксту і адпаведнай маўленчай практикі на ўроках беларускай мовы.

Адным словам, весці на занятах з вучнямі гаворку пра літаратурную ці моўную плынню беларускай нацыянальнай культуры і там, дзе трэба, апірацца на народную творчасць і яе найлепшыя праявы – тое самае, што гаварыць пра любімую народам раку і абавязкова згадваць яе выток, мясцовасць, рэльефную харктарыстыку наваколля.

Без апоры на беларускую народную творчасць (хаця б у яе асновах) складана вырашаць акрэсленую вучэбнай праграмай па беларускай мове задачу фарміравання лінгвакультуралагічнай і сацыякультурнай кампетэнцый вучняў – усведамлення мовы як формы выражэння нацыянальнай культуры, узаемасувязі мовы і гісторыі народа, нацыянально-культурнай спецыфікі беларускай мовы, развіцця сродкамі мовы камунікатыўнай, духоўна-маральнай, грамадзянскай і мастацка-эстэтычнай культуры. Справа ў тым, што кожны пласт народнай творчасці мае сваё багацце спецыяльнай лексікі, афарызмаў, фразеалагізмаў, парыўнанняў і іншых моўных сродкаў выразнасці, якія ў той ці іншай меры бытуюць і сёння.

Праграмны курс беларускай літаратуры ў сваю чаргу (акрамя кампетэнтнаснага, сістэмнага, камунікатыўна-дзейнаснага, культуралагічнага і культуратворчага падыходаў) нацэльвае суб'ектаў школьнай літаратурнай адукацыі яшчэ і на аксіялагічны падыход: фарміраванне ў вучняў сістэмы духоўна-маральных каштоўнасных арыентацый, нацыянальна-культурнай самадэнтыфікацыі. Менавіта беларуская народная творчасць у шырокім яе дыяпазоне ўтрымлівае як названыя арыентацыі, так і агульначалавечыя і глыбока нацыянальныя духоўныя і матэрыяльныя каштоўнасці, што выклікаюць нашы пачуцці ў самым высокім рэгістры.

У сувязі з гэтым настаўніку як кіраўніку філалагічнай адукацыі ў школе важна кіравацца не фрагментарнымі, спешна знайдзенымі фактамі з

беларускай народнай культуры, а сістэмнымі ведамі пра народную творчасць, у якой увасобіўся менталітэт беларусаў – каб больш свядома, упэўнена прагаворваць на занятках даты, з'явы, імёны, хараクтарыстыкі. Гэтак жа важна зведаць сутнасць многіх відавых паняццяў і тэрмінаў, каб не дапускаць павярхоўнасці, недасканаласці інфармацыі ў вучэбных стасунках.

Сістэму беларускай народнай творчасці можна параўнаць з магутным шматвяковым дрэвам, ад ствала якога адыходзяць галіны-напрамкі (народнае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, народнае выкананчае мастацтва, народныя святы і абрады, народная словатворчасць), ад галін – свае адгалінаванні ў выглядзе відаў народнай творчасці (напрыклад, ад дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва – народныя непрафесійныя рамёствы: ганчарства, цяляльства, кавальства, ткацтва, пляценне і малыя формы – вышыўка і выцінанка), а ад адгалінаванняў, адросткаў – лісце канкрэтных вырабаў, твораў.

З сярэдзіны XX стагоддзя і па сённяшні дзень беларуская народная творчасць грунтоўна даследуецца, найперш – намаганнямі навуковых калектываў і спецыялістаў Інстытута мовазнаўства, этнографіі і фальклору імя К. Крапіўны Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. На правах філіяла гэтая ўстанова ўваходзіць у склад акадэмічнага Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры, у інстытуце працуюць аддзелы: народазнаўства, выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва; фальклорыстыкі і культуры славянскіх народаў; музычнага мастацтва і этнамузыкалогіі; старожытнай беларускай культуры. Тут функцыянуе 7 навуковых школ, а іх набыткамі сталі, у прыватнасці: калекцыя фальклорных записаў і помнікаў старожытнай беларускай культуры, што лічацца нацыянальным здабыткам, 45 тамоў навуковых звестак пра беларускую народную творчасць, выданне “Беларусы. Сучасныя этнакультурныя працэсы”, збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі ў 7 тамах, гісторыка-тэарэтычнае даследаванне “Беларуская народная творчасць” у 6 тамах, а таксама – музей старожытнай беларускай культуры. У вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных установах краіны – сотні спецыялістаў, у навукова-творчым актыве якіх шмат выніковых даследаванняў і праектаў у галіне народнай творчасці беларусаў.

Матэрыяльныя шэдэўры беларускай народнай творчасці розных часоў беражліва захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, у музеі беларускага народнага мастацтва ў Раубічах, у музейным комплексе старожытных нацыянальных рамёствай у Дудутках, у калекцыях рэгіянальных краязнаўчых музеяў, у многіх школьніх краязнаўчых экспазіцыях, у адноўленых храмах.

З іншага боку, народная творчасць сёння – яркі здабытак і пэўны рэгулятар развіцця ўсёй нашай нацыянальнай культуры. Гэта праяўлецца і ў аматарстве, дзейнасці шматлікіх народных творчых калектываў, прафесійных калектываў і выкананці, што свядома, шчыра прапагандуюць нацыянальныя культурныя здабыткі; і ў функцыянаванні цэнтраў народных рамёстваў і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва для дзяцей і дарослых у гарадах, раённых цэнтрах, асобных аграгарадках. Штогод ганаровае званне “Народны майстар Беларусі” прысвойваецца дзясяткам знаных творцаў, сярод якіх нямала педагогічных работнікаў. Як вядома, Рэспубліка Беларусь – шырокая, адкрытая пляцоўка правядзення фестываляў і свят народнай творчасці з тысячамі ўдзельнікаў і гасцей. Папулярызацыі народнай творчасці і яе набыткаў садзейнічаюць сродкі масавай інфармацыі, як, напрыклад, тэлеканал “Беларусь-3”, на якім штотыднёва трансліруеца програма “Народны майстар”, “Жывая спадчына” (пра абрады і традыцыі ў асобных беларускіх вёсках) і шмат гадоў – нацыянальны хіт-парад “Сто песень для Беларусі” (выкананне апрацаваных спецыялістамі песень, выяўленых у беларускіх вёсках падчас спецыяльных экспедыцый).

Як відаць, сёння для пашырэння, папаўнення прафесійнай культуры настаўніка дакладнымі звесткамі пра асновы беларускай народнай творчасці існуе трывалая і па-свойму ўнікальная платформа тэорыі і практыкі.

Літаратура

1 – Беларуская мова. Беларуская літаратура. V – VIII класы: Вучэбныя праграмы для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання. – Мінск, Нацыянальны інстытут адукацыі, 2017. – С. 56.

Адукатыны праект

***“Пошум магутнага дрэва:
беларуская народная творчасць”***

АБ ПРАЕКЦЕ

Мэты праекта: значна пашырыць, удасканаліць веды настаўнікаў-філолагаў пра беларускую народную творчасць для далейшага эфектыўнага іх выкарыстання ў моўнай і літаратурнай адукатыўніцкай школы; спрыяць

асэнсаванню настаўнікамі народнага мастацтва як найвялікшага і беражліва захаванага духоўнага нацыянальнага скарбу;

Мэтавая група: настаўнікі беларускай мовы і літаратуры ўстаноў агульнай сярэдняй адукцыі;

Задачы:

- ажыццяўіць адбор з літаратурных крыніц неабходнай інфармацыі і яе апрацоўку для сцілага апісання відаў беларускай народнай творчасці;
- сістэматызаваць сабраныя звесткі і падабраць да кожнага з відаў народнай творчасці ілюстрацыйны матэрыял;
- ажыццяўіць апрабацыю тэмы ў працэсе павышэння кваліфікацыі настаўнікаў, нацэліць педагогаў на выкарыстанне атрыманых ведаў на ўроках, факультатывах, пазакласных занятках;
- раскрыць педагогам-слушачам магчымасці інтэрпрэтацыі праекта ў канкрэтным адукцыйным асяроддзі і канкрэтных адукцыйных сітуацыях;

Асноўная ідэя: спасціжэнне настаўнікамі-фіолагамі асноў беларускай народнай творчасці на сістэмным узроўні спрыяе павышэнню іх прафесійнай культуры і якасці моўнай і літаратурнай адукцыі школьнікаў;

Навізна праекта заключаецца ў акцэнтаванні прынцыповага значэння беларускай народнай творчасці ў развіцці сучаснай беларускай літаратурнай мовы і беларускай літаратуры і ў алагульненні, сістэматызацыі разрозненых ведаў і ўяўленняў настаўнікаў пра народную творчасць, спецыфіку кожнага з яе відаў, пра народных майстроў Беларусі і іх выдатныя творы;

Запланаваныя вынікі:

- сформіраваны ў настаўнікаў погляд на беларускую народную творчасць як сістэму;
- іх праяўленая матывацыя да больш глыбокага засваення ведаў па тэме праз вывучэнне спецыяльных прац пра віды народнай творчасці беларусаў;
- рэалізаваны ў выкладанні беларускай мовы і літаратуры праектныя матэрыялы;

НЕКАЛЬКІ КЛЮЧАВЫХ ПАНЯЦЦЯЎ

Народная творчасць, народнае мастацтва – калектыўная мастацкая дзейнасць традыцыйнага харектару, якая здзяйсняецца народам і бытует ў народных масах, адлюстроўвае яго жыццё, погляды, ідэалы. Уключае розныя

віды непрафесійнага мастацтва: народную паэтычную творчасць (фальклор), народную музыку, народны тэатр, народны танец, народнае дойлідства, народнае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва і інш. У народнай творчасці – вытокі сучаснага прафесійнага мастацтва. Характэрныя рысы: калектывнасць, імправізацыйнасць, выкананне і спажыванне твораў іх стваральнікамі, сінкрэтызм (спалучэнне відаў у традыцыйным побыце). Беларуская народная творчасць узнякла на агульнаўсходнеславянскай глебе, але адметнае глыбокімі каранямі, багаццем творчай фантазіі, арыгінальнасцю і цэласнасцю мастацкай задумы, сілай і шчырасцю пачуцця, гарманічным спалучэннем практычнай мэтазгоднасці і дэкаратыўнага аздаблення, тонкім густам.

Крыніца інфармацыі: энцыклапедыя “Культура Беларусі (далей – ЭКБ), т. 6. – Мн, 2015. – С. 50.

Народнае вершаскладанне – сістэма вершаскладання, што ўзнякла ў народнай паэтычнай творчасці разам з музыкай, жэстам, рухам. Народны верш звычайна співаўся або напеўна дэкламаваўся, як, напрыклад, беларускія замовы і галашэнні, часта – у суправаджэнні гусляў ці ліры. Існуюць 2 тыпы народнага верша: напеўны і рэчытатыўны. Апошні (гутарковы) народны верш больш позні, з меншай сувяззю з напевам, музыкай – напрыклад, былінны верш.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6 – Мн, 2015. – С. 42 – 43.

Народнае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва – галіна народнай творчасці, якая ўключае выраб па-мастацку аформленых прылад працы, хатняга начыння, бытавога абсталявання, транспартных сродкаў, посуду, адзення. Найбольш пашыраныя віды беларускага народнага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва – ганчарства, разьба па дрэве, ткацтва, вышыўка, пляценне, мастацкая куйка. Развівалася пераважна ў вёсцы як вытворчасць для ўласных патрэб (некаторыя вырабы – на продаж) ці ў выглядзе розных рамёстваў, якія з часам развіліся ў народныя мастацкія промыслы.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6 – Мн, 2015. – С. 45 – 46; Сахута Я.М. Сучаснае народнае мастацтва Беларусі. – Мн, 2013.

Рамёствы і промыслы – вытворчасць прамысловых вырабаў, заснаваная на індывідуальнай ручной працы з выкарыстаннем механічных прылад і інструментай, майстэрства ўмелых рук (старажытнаруск. *рукамесло*). Рамёствы і промыслы прайшли 3 стадіі развіцця: дамашнюю, на заказ і на рынак, дробную таварную вытворчасць. У феадальны перыяд амаль кожны

сялянскі двор выступаў як самастойны вытворчы калектыў, бо ўсё выраблялася на месцы сваімі рукамі (жыллё, адзенне, посуд, іншыя рэчы хатняга ўжытку). З часам у маёнтках з'явіліся пасяленні цесляроў, бондараў, ганчароў, ткачоў, а ў гарадах рамеснікі сталі аб'ядноўвацца ў цэхі (брацтвы або староствы). Побач з імі і на іх аснове стала пашырацца з XIX стагоддзя мануфактурная вытворчасць.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Мн., 2015. – С. 270.

НАРОДНАЕ ДОЙЛІДСТВА БЕЛАРУСАЎ

Паняцце: галіна архітэктуры, што развіваецца пад уплывам народных будаўнічых традыцый; узвядзенне асобных будынкаў і збудаванняў, малых

архітэктурных форм у выглядзе храмаў, хат, сядзіб, лазняў, корчмаў, гумнаў, пунь, адрын, стадол, студняў, брам, млыноў і інш.

З гісторыі: зруб з дрэва вядомы на тэрыторыі сучаснай Беларусі з II – III стагоддзяў, ён прыйшоў на змену архаічнай слупавай канструкцыі, распаўсюдзіўся ў X – XIII стагоддзях. Рэгіянальныя асаблівасці вызначаліся гістарычнымі і прыродна-кліматычнымі ўмовамі, творчымі пошукамі мясцовых дойлідаў. Так, на поўдні і ўсходзе Беларусі драўлянае дойлідства адметнае дэкорам з дрэва: вільчакамі – завяршальным элементам злучэння закрылін на даху, конскімі галовамі, фігуркамі птушак, кветак, сонца, ажурнымі вокнамі. У гэтым відзе народнага мастацтва да гэтага часу захавалася аздоба ўваходнай группы – веранды, што з'явілася ў XX стагоддзі.

Помнікі драўлянага дойлідства: Свята-Георгіеўская царква ў Давыд-Гарадку на Століншчыне, Свята-Міхайлаўская царква ў в. Востраў Слонімскага раёна, рэканструяваная сядзіба Міцкевіча ў в. Завосце пад Баранавічамі, драўляная капліца ў Барысаве, ветраны млын у Клецку, сядзіба ў в. Заброддзе Стайнбкоўскага раёна. Найбольш каштоўныя помнікі драўлянага дойлідства ўвайшлі ў спецыяльныя экспазіцыі ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту “Дудуткі”.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Mn, 2015. – С. 43 – 45.

Падрабязна: Лакотка А.І. Народнае дойлідства. – Mn, 2014.; Якімовіч Ю.А. Драўлянае дойлідства беларускага Палесся. – Mn, 1978.

Чытайце:

В. Шпакевіч

Пакуль бацькі яшчэ жывыя
І хата родная жыве,
Нібы ўрай, лячу туды я,
І я – шчаслівы чалавек...

Народны жарт з в. Аўцюкоў Калінкавіцкага раёна

- А як у Аўцюкоў мыюць спіну?
- Да намыльваюць сцяну і трущца спіной, пакуль спіна чыстай не стане!

Глядзіце:

Слухайце:

беларускую народную песню “Вечер” ў выкананні А. Хаменка,
кіраўніка і саліста беларускай фольк-мадэрн-групы “Палац”
(відэа – Ютуб)

РАЗЬБА ПА ДРЭВЕ

Паняцце: спосаб апрацоўкі драўніны спецыяльнымі інструментамі (нажом, разцом, сякерай, пілой і інш.) для вырабу прадметаў побыту, посуду, аздаблення транспартных сродкаў і прылад працы, стварэння скульптур, упрыгожвання будынкаў. Спосаб вядомы ўсім народам свету.

З гісторыі: гэты від народнага мастацтва – у выглядзе драўляных фігурак чалавека і жывёл – вядомы са старажытнасці. У XIV– XVI стагоддзях драўляной разьбой у спалучэнні з архітэктурнымі стылямі рэнесанса, барока, рокако, класіцызму аздаблялі палацы, сядзібы, мэблю, кульставыя збудаванні (іканастасы, алтары, арганы). Да гэтага часу захаваліся і добра вядомы іканастас Мікалаеўскай царквы ў Магілёве, алтары Навамышскага Прэабражэнскага касцёла ў Баранавіцкім раёне і пінскага касцёла францысканцаў. У XVII – XVIII стагоддзях разьба па дрэве стала вядома як “Беларуская рэзь” (аб’ёмна-ажурны, трохрannna-вымечаты, контурныя харектар апрацоўкі драўніны), якой нашы майстры ў Маскоўскай дзяржаве аздаблялі храмы і палацы. На Брэстчыне драўлянай разьбой аздаблялі прасніцы (і сёння вядомы камянецкія прасніцы). У наш час драўлянымі скульптурамі ўпрыгожваюць шматлікія зоны адпачынку, дзіцячыя гарадкі, паркавыя тэрыторыі. З канца XIX стагоддзя паўстала і дагэтуль захавалася прапілоўка драўніны для аздаблення карнізаў, вокнаў, ганкаў

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Mn, 2015. – С. 264.

Народныя майстры Беларусі: М. Тарасюк, Дз. Няхай, С. Благушка, В. Дароцька, У. Чыквін.

Чытайце:

М. Танк

... А Таполі след згубіўся недзе.
Колькі год яго шукалі ўсюды
Стражнікі, манахі, езуіты.
Толькі дзе прачуюць, што з’явіўся
Надзвычайны ўзор яго майстэрства:
Скрыпка, новы вытканы ўзор,
Вобраз дзіўны, песня ці батлейка,
Цацкі з дрэва, з гліны ці паліва
(Бо на ўсё Таполя майстрам быў), –
Налятуць пякельнай чорнай зграйай.
Ды ніяк злавіць ім не ўдалося майстра.
Жыў Таполя і людзей вучыў майстэрству,
Можа, сто, а можа, болей год.
Бо ў народзе, як у прадвечным лесе,

Дзе ты знайдзеш дрэва, ад якога
Шум вясны пачаўся? Дзе ты знайдзеш?..
(з паэмы “Люцыян Таполя”)

Глядзіце

Слухайце:

беларускую народную песню “Вясна, дзе бувала”
ў выкананні I. Кірчuka, кіраўніка і саліста беларускага этнатрэю
“Троіца” (кліп, відэахостынг “Ютуб”, далей - Ютуб)

Беларускі народны жарт

Запрог дзед каня галавою да воза, хвастом да хамута. У яго пытаюцца, чаму ён так каня запрагае. Дзед здзекліва: “А адкуль ты ведаеш, куды я паеду?

Глядзіце:

творы народнага майстра Беларусі Мікалая Тарасюка
(в. Стойлы Пружанскага раёна)

НАРОДНАЯ ДЭКАРАТЫЎНАЯ РАЗМАЛЁЎКА

Паняцце: арнаментальная ці сюжэтная кампазіцыя, выкананая фарбай на частках архітэктурных збудаванняў і прадметах хатняга і сувенірнага ўжытку, від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

З гісторыі: з'явілася на Беларусі і вядома з XI стагоддзя ў выглядзе фрэсак на сценах храму, напрыклад, у Полацку. З XV стагоддзя вядома размалёўка і на шкле, з XVII стагоддзя – па тканине (батык). У XVII стагоддзі ў драўляных храмах сталі на сценах вымалёўваць евангельскія сюжэты, а затым сталі распісваць франтоны будынкаў, ганкі, брамы, мэблю (маляваныя куфры), асобныя хатнія рэчы. Роспіс па кераміцы на Беларусі вядомы з XII стагоддзя. У канцы XIX – пачатку XX стагоддзя папулярнай была размалёўка кафлі з Копысі, Віцебска, Мінска, посуду (Гараднянская, Івянецкая, Бабруйская, Ракаўская керамікі). Размалёўка па шкле (шкляных пацерак, шклянога посуду) ярка праявілася на Беларусі ў XII – XIII стагоддзях, золатам і эмаллю – ў Тураве, Гродне, Навагрудку. Размалёўваліся таксама пісанкі, абклады кніг, дываны, крыжы. Здаўна вядомы маляваныя дываны Паазер’я. З XX стагоддзя па-майстэрску размалёўваюцца агоўскія, давыд-гарадоцкія і лідскія куфры. З XVII стагоддзя вядома, што размалёўваліся столі, бэлькі, сцены ў асобных сялянскіх хатах. Што да размалёўкі куфраў, то цёмна-зялённым фонам выдзяляюцца, напрыклад, куфры з Агова, блакітным – з Крэмна, сустракаюцца таксама куфры вішневага, жоўтага, светла-зялёнага колераў расфарбоўкі. Звычайна сундукі майструюцца мужчынамі, жанчыны займаюцца каляровым роспісам. Куфарны роспіс, распачаты на Беларусі на пачатку XX стагоддзя, дасягнуў росквіту ў 1950-я гады.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Mn., 2015. – С. 262 – 263.

Падрабязна: Сахута Я. М. Народнае мастацтва Беларусі. – Mn., 2011.

Народныя майстры Беларусі: П. і Т. Доўгеры, А. Жыдко, Дз. Пісарчук

Чытайце:

Л. Геніюш

* * *

Шырокі, высокі, акованы куфар,
Малёваны вокал, з клямкай са сталі,
Не стыдно б такому й на пансі хутар.
Куфар незамкнёны, бо ў нас не кралі...
У пахучым куфры важна ўсё ляжала,
Што сама бабуля працай рук прыдбала.
Быццам водар з поля пранясло ля хаты –

Так запахла лугам, чабаром і мятай.

Беларускі народны жарт

У аўцюкоўца пытаюць:

- А навошта ж ты ямы капаеш?
- Дык трэба ж, каласок, сфатаграфавацца. Сказалі – па пояс.
- А чаму ж дзве ямы?
- Дык сказалі, што трэба дзве фоткі зрабіць...

Слухайце:

беларускую народную песню “Белая касынчака” (апрацоўка А. Зайцаўа, кліп,
Ютуб) у выкананні заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі
Беларусь “Свяякі” (саліст і мастацкі кіраунік А. Зайцаў, г. Мазыр)

БЕЛАРУСКАЕ ГАНЧАРСТВА

Паняцце: найбольш старажытны традыцыйны народны від творчасці; выраб з гліны рэчаў гаспадарчага і дэкаратыўна-прыкладнога характару.

З гісторыі: на тэрыторыі Беларусі вядома з часоў неаліту як пачатковая форма з ручной фармоўкай вырабаў і абпальваннем на вогнішчы. Удасканалілася ў Х–XIII стагоддзях са з'яўленнем ганчарнага круга і выдзелілася ў спецыяльнае рамяство. Ганчарства дасягнула росквіту ў XVI – XVIII стагоддзях, калі ў Мінску, Брэсце, Гродне, Полацку, Віцебску, Слуцку, Капылі, Камянцы, Клецку, Міры, Шклове, Дзісне, Стрэшыне дзейнічалі ганчарныя цэхі. Спачатку развівалася як выраб посуду для ежы, захавання вадкіх ці сыпучых рэчываў, а пазней – для вырабу фаянса і фарфору на рынак і для ўласных патрэб. З часам ганчарства з рамяства перамяцілася ў галіну мастацтва. На Брэстчыне асабліва стала развівацца з XV стагоддзя, цэнтрам былі Пружаны, у XIX стагоддзі – Ружаны. Сёння традыцыйны ганчарства працягваюць развіваць у дамах і цэнтрах рамёстваў, а таксама праз разнастайныя конкурсы і фестывалі.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 2. – Mn., 2011. – с. 504 – 505.

Падрабязна: Здановіч Н.І., Трусаў А.А. *Беларуская паліваная кераміка XI – XIII стагоддзяў*. – Mn., 1993; Мілюченков С.А. *Белорусское народное гончарство*. – Mn., 1984.

Сучасныя цэнтры ганчарства: в. Гарадная Столінскага раёна – “Кландайк” беларускага ганчарства, як называюць вёску спецыялісты ганчарнай справы; в. Поразава Свіслацкага раёна з дынастыямі ганчароў Паплаўскіх, Крыцкіх, Шопікаў. У в. Гарадная яркі след пакінуў у ганчарстве майстар чорназадымленай керамікі А. Такарэўскі, тут рэгулярна праводзяцца кірмашы ганчарных вырабаў і міжнародныя пленэрны.

Вядомыя майстры: А. Басавец, А. Кірчак, І. Раманчук, В. Сіманковіч, В. Шункевіч, В. Марчук.

Слухайце:

палескую народную песню “Свяці, месячэньку” (кліп, Ютуб) у выкананні

В. Пракаповіча, музыканта, артыста, дыджэя з г. Брэста;

песню “Зорачка мая” Л. Захлеўнага на слова У. Карызны ў выкананні салісткі заслужанага калектыва Рэспублікі Беларусь ансамбля народнай музыкі “Бяседа” Н. Раманоўскай і народнага артыста Рэспублікі Беларусь Я. Навуменкі

Беларускі народны жарт

Сыну пяты год, а ён не гаворыць. Аднойчы сядзяць у хаце, заняты хто чым. У печы бульба варыцца. Раптам нямы сын кідаецца да печы з крыкам: “Бульба гарыць!”. Падбягаюць да хлопчыка: “Сыночак, а чаго ж ты так доўга не гаварыў?”. А той: “Дык дагэтуль бульба ж ніколі не падгарала!”.

Чытайце:

К. Камейша

Ганчары

Замесяць гліну, нібы цеста,
Глядзіш, і гліны не пазнаць,
І чуеш, што ў руках ёй цесна,
На волю просіцца яна...

Камяк кладуць на круг ганчарны:
Няхай пакружыцца ўсмак.
І вось у танцы незвычайным
Адчайна кружыцца камяк...

А з печы выплыве – аж ззяе.
Хвала і гліне, і майстрам!
Жыве збанок, збанок спявае
На далані на радасць нам.

В. Швед

Ганчары

Ганчары прыехалі, ганчары!
І так стала весела на двары.
– Гладышы купляйце, гладышы! –
І бягуць за возам малышы...

У збанок пад матчынай рукой
Зажурчыць духмяны сырадой.
Выклікаўнатоўп дзіцячых мар
З гладышамі звонкімі ганчар...

Глядзіце:

ПЛЯЦЕННЕ З ПРЫРОДНЫХ МАТЭРЫЯЛАЎ

Паняцце: від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва і народных мастацкіх промыслаў; выраб рэчаў утылітарнага і дэкаратыўнага характару злучэннем палос эластычнага матэрыялу пад прымы ці касым вуглом. Матэрыялам служаць лаза, салома, чарот, карані дрэў, лыка, мачала, бяроста, стружкі, дубцы арэшніку, ядлоўцу ці рабіны, скура, ніткі, вяроўкі, шнурсы.

З гісторыі: на Беларусі пляценне вядома з эпохі неаліту: выяўлены рэшткі сплеценых з лыка сетак, адбіткі пляцення на гліне. Узнікла раней, чым метала- і дрэваапрацоўка, што абумоўлена вялікай колькасцю прыроднага матэрыялу, які лёгка апрацоўваецца. Простай, спіральны, кръжовай і іншымі тэхнікамі выраблялі палукашкі для вазоў і саней, рыбалоўныя снасці, посуд на зборжжа і агародніну, мэблю (крэслы, калыскі, куфры, падстаўкі), карабы для бялізны, капелюшы. Славіліся майстры пляцення ў Магілёве, Гомелі, Суражы, Давыд-Гарадку. Сёння ў гэтай тэхніцы вырабляюцца сувеніры, гаспадарчыя рэчы, мэблі, а саломапляценне стала асновай арыгінальнай нацыянальнай сувенірнай прадукцыі.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Mn., 2015. – С. 188 – 189.

Падрабязна: Сахута М. Беларускае народнае мастацтва. – Mn., 2013.

Вядомыя майстры: Т. Агафоненка, К. Арыёмэнка, А. Белановіч, С. Галанчанка, В. Гаўрылюк, Л. Главацкая, М. Кулак, Л. Лось, Л. Скрыпнічэнка, В. Сташкевіч, Т. Федаркова.

Слухайце:

беларускую народную песню “А ў полі вярба” (кліп, Ютуб) у выкананні П. Елфімава, беларускага эстраднага спевака, музыканта, аўтара песень і аранжыровак

Беларускі народны жарт

Жыхар Аўцюкоў кажа:

- У нас здаўна бульбу ноччу садзяць, каб жукі каларадскія не бачылі, дзе.
А кідаюць бульбу ў зямлю з рагаткі, каб грады не таптаць.

Чытайце:

Падарунак

Р. Крушына

Там, дзе дубчыкамі простымі
Вербалоз расце з арэшынаю,
Сплёў я кошык ёй, і ў ростані
Застанеца люба ўсцешаная.
Пахне свежаю ракітаю
Кошык з выгнутымі рэбрыйнамі
Вочкі ніткамі абвітая
Залатымі і сярэбранымі...

Бо як пойдзе люба з кошыкам
Ў лес па ягады засмучаная –
Адгукненца песня пошчакам,
Што дзяўчына ўжо заручаная.

Глядзіце:

КАВАЛЬСТВА. МАСТАЦКАЯ КОЎКА

Паняцце: выраб рэчаў утылітарна-дэкаратыўнага прызначэння шляхам гарачага ці халоднага кавання металу, від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

З гісторыі: кавальства вядома з глыбокай старажытнасці, на Беларусі – з часоў жалезнага веку (каваныя спражкі, фібулы, пярсцёнкі, з XI – XII стагоддзяў – посуд, зброя). У XVII стагоддзі сталі выкоўваць агароджы, парэнчы, лесвіцы, брамы, балконы, крыжы, алтарныя перагародкі, ліхтары, флюгеры. Найлепшы ўзор мастацкага кавальства – каваная, з канца XIX стагоддзя, люстра П. Багрыма ў Крошынскім касцёле Баранавіцкага раёна, захаваная да гэтага часу. Мастацкая коўка на Беларусі актыўна адраджаецца ў наш час.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 4. – Мн., 2013. – С. 17 – 18.

Падрабязна: Сахута Я. М. Беларускае народнае масаўкае кавальства. – Мн., 1990.

Слухайце:

Беларускую народную песню “Ой, сівы конь бяжыць” (кліп, Ютуб)
у выкананні заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь

вакальнага ансамбля “Чысты голос”;

песню Э. Ханка “Вы шуміце, бярозы” на слова Н. Гілевіча ў выкананні
А. Ярмоленкі, народнага артыста Рэспублікі Беларусь, і заслужанага
калектыву Рэспублікі Беларусь ансамбля “Сябры”

Беларускі народны жарт

Прыйшоў аўцюковец да доктара:
— Доктар, куды пальцам ні ткну — усё баліць!
— Каласок, дык у цябе ж палец зламаны!

Чытайце:

Жаўрукі Багрыма

Молат, кавадла ды сэрца Багрыма.
Іскры — як сноп агнявы — з-пад рукі.
У горане часу неспапялімъя
Над Беларуссю яго жаўрукі...

З. Дудзюк

П. Броўка

Каваль

У добрым калгасе бліз Нёмана сівога
Я знаю аднаго каваля маладога.
На волас чарнявы, высокі, рахманы,
Ды толькі не з гэтага меў ён паshanу.
Не зоркім паглядам, не постаццю гнуткай
Праславіўся хлопец — праславілі руки!
Мне нават сказали ў калгасе аднойчы:
Ён выкуе месяц, як толькі захоча,
Павесіць паўноччу на белай бярозе,
Каторы сапраўдны — ніяк не адрозніш! ..

Глядзіце:

БЕЛАРУСКАЕ НАРОДНАЕ ТКАЦТВА

Паняцце: від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, сукупнасць працэсаў вырабу тканін; уключае падрыхтоўчыя аперацыі, непасрэднае ткацтва на станку (кроснах) і заключную апрацоўку тканін.

З гісторыі: на Беларусі вядома з часоў позняга неаліту і ранняга бронзавага века. Матэрыйлам для ткацтва служылі ніткі з валокнаў канапель, лёну, воўны. Сёння распаўся джана як прымысловое, але як народнае пашыралася на ўсю тэрыторыю Беларусі з XI – XII стагоддзяў. Ператварэнне валакна ў нітку – надзвычай складаны працэс: апрацоўка сыходнай сыравіны, прадзенне нітак і іх афарбоўка, снаванне, праца на кроснах. Кросны – складаны станок ткацтва, на ім трymaeцца навітая аснова для ткання ў хатніх умовах. Асноўная частка станка – ставы (апорны каркас), навоі (мацуюцца на ставах для асновы і тканіны), ніты (на іх накідаецца аснова), бёрда з набіліцамі для прыбівання ўтка, панажы для прывядзення нітоў у рух. Віды прадукцыі: палатно на бялізну, палатно пасцельнае, посцілкі, абрусы, ручнікі, палавікі (ходнікі), дываны.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Mn., 2015. – С. 401 – 402.

Падрабязна: Лабачэўская В. Беларуская посцілкі і дываны. – Mn., 1981;

Курилович А.Н. Белорусское народное ткачество. – Mn., 1981.

Вядомыя майстры: С. Сцяпанюк, С. Міхно.

Слухайце:

песню на слова В.Вярбы і народную музыку “Рушнікі” (кліп, Ютуб) у выкананні народнага ансамбля “Радзімічы”; песню У. Мулявіна на слова М. Багдановіча “Слуцкія ткачыхі” (кліпы, Ютуб) у выкананні Г. Калдуна, беларускага эстраднага спевака і тэлевядучага, а таксама – у выкананні А. Усанава, кіраўніка і саліста ансамбля “Спадчына”

Беларускі народны жарт

- Марыя, збірайся, пойдзем ужо, бо спазняемся!
- А што мне збірацца? Закрыла рот – і пайшла!

Чытайце:

3. Дудзюк

Такія выйшлі з добрых рук палотны –
Не адведзеш захопленых вачэй.
І шэры дзень пры іх глядзіць святочна,
Гамонка і прыветней, і званчэй.

Няхай матулі, што пасаг збіраюць
Для любых донек, едуць пільна ў Пінск
І посцілкі такія выбіраюць,
Якіх нідзе на свеце не купіць...

Глядзіце:

БЕЛАРУСКАЯ ВЫШЫЎКА

Паняцце: арнамент ці малюнак, вышыты каляровымі ільнянымі, баваўнянымі, зредку шаўковымі) ніткамі з іголкай на тканіне, скуры; від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва для аздобы адзення, галаўных убараў, бялізны, ручнікоў, абрусаў, сурвэтак.

З гісторыі: вышыўка – мастацтва са шматвяковай гісторыяй, на Беларусі развіваецца з XII – XIII стагоддзяў (на вырабах рамеснікаў і народных майстроў з Полацка, Мінска, Турава, Давыд-Гарадка, Пінска, Солуцка, Гродна – на скураным абутку, футаралах, кашальках). Пацыфічнасць вышыўкі Панямоння стрыманая, прастая, часта крыжыкам, а вышыўкі Заходняга Палесся (кобрынскі, маларыцкі, брэсцкі, лунінецкі варыянты) – найчасцей чырвонага колеру з невялікім уключэннем сіняга, са складаным геаметрычным малюнкам; вышыўкі Усходняга Палесся – з некалькімі

арнаментальнымі слаямі і спалучаюць геаметрычныя і раслінныя формы. Да канца XIX–пачатку XX стагоддзя вышыўка бытавала пераважна ў форме хатній вытворчасці. З вялікай цікаласцю турысты наведваюць багаты на беларускія экспанаты вышыванкі музей народнай творчасці “Бездзежскі фартушок” у Драгічынскім раёне на Брэстчыне.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 2. – Мн., 2011. – С. 424 – 425.

Падрабязна: Традыцыйная беларуская вышыўка (склад. Глушко Н., Ярмалінская Н. – Мн., 2016; Кацар М.С. Беларускі арнамент. Ткацтва. Вышыўка. – Мн., 2013

Слухайце:

беларускую народную песню “Вышиванка” (кліп, Ютуб) у выкананні К. Смольскай (КейCi), беларускай эстраднай спявачкі; песню “Засталася” на слова і музыку Я. Алейніка і Ю. Быкавай у выкананні заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь В. Алешка

Беларускі народны жарт

- Як табе падабаецца мая новая сукенка?
- Любата! Твая швачка так шые, што і на калодзе добра ляжыць!

Чытайце:

Лыняны ручнік
С. Брандт

Вышывала дзяўчына ручнік
Пры лучыне ў цеснай святліцы.
Толькі б шчасця і каб на дваіх –
Колас жытні, сцяжынка, крыніца.
Слязой чыстай крапіла яго,
Цёплы край, бакавыя палоскі.
Грубы лён ад дажджу аднаго
І арнамент з маленячкай вёскі.

Зайдзе пойдзе яна пад вянец,
А цяпер вось ручнік вышывае.
Ручнік шчэпіць пярсцёнкаў мацней
У далёкім небацькавым краі.

Вышывае дзяўчына, спяшыць,
У акенца лясок заглядае,

На ручнік падвянечны глядзіць
І, пабачыўшы краскі, змаўкае.

С. Локтыш

Вышиванка

Матуліны рукі, як птушкі, лятаюць,
Здаецца, нібыта і стомы не знаюць.
І крыжык за крыжыкам роўна кладзецца,
Як быццам гаворка аб нечым вядзецца.
То чорны, то белы, то колер ружовы:
Здзіўляюць, уражваюць, вабяць узоры.
Чаруюць матуліны рукі ад ранку,
Укладваюць душу ў ручнік-вышиванку.

Глядзіце:

БЕЛАРУСКАЯ ВЫШІНАНКА

Паняцце: ажурны ўзор ці кампазіцыя, выразаныя з паперы; від народнага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва; наразанне краёў шматразова складзенага папяровага аркуша, у выніку якога выразаны матыў паўтараеца ў адпаведнасці з колькасцю складвання. Віды вышінанкі: замкнёная (квадратная, шматвугольная, круглая), рапортная (папера складваеца гармонікам, каб атрымаліся бардзюр ці фіранка), сіметрычная (з 2-х палавін), камбінаваная (з рознымі спосабамі выразання).

З гісторыі: радзіма вышінанкі – Старажытны Кітай. У Еўропу гэты від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва трапіў праз краіны Бліжняга Ўсходу, а на Беларусь – у XIX–першай палове XX стагоддзя. Вышінанка ўжывалася для афармлення жылля, асабліва на святы, асобных прадметаў (паліц, вушакоў, дзвярэй). На заходзе Беларусі выразанымі ўзорамі ўпрыгожвалі сцены жылля. Як від народнай творчасці вышінанка адноўлена з канца XX стагоддзя.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т.2. – Мн., 2011. – С. 423

Падрабязна: Сахута Я.М. Беларуская вышінанка. – Мн., 2008.

Вядомыя майстры: В. Бабурына, В. Дубінка, Н. Сухая, Л. Казачонак, А. Талерчык, С. Муліца, В. Маслава, Н. Чарвонцава, Н. Міхайлова

Слухайце:

беларускую народную песню “Зязюля” (“Цячэ рэчанька... ”) (кліп, Ютуб)
у выкананні заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь I. Абалян;
песню Дз. Далгалёва на слова У. Пецюкевіча “Рэха жураўлінае”

(кліп, Ютуб) у выкананні беларускай і расійскай эстраднай спявачкі,
лаўрэата міжнародных конкурсаў П. Смолавай

Чытайце:

В. Жуковіч

* * *

Выражу я кветачку,
Кажуць: “Як жывая!”
Выражу сурвэтачку:
“Гожая якая!”
Я кажу: “Вазьміце іх
Ды сабе на памяць,
А як спадабаюцца,
То зрабіце самі.
Лёгка навучыцца,
Маючы жаданне.
Вось мае нажніцы,
Зараз дам заданне...”

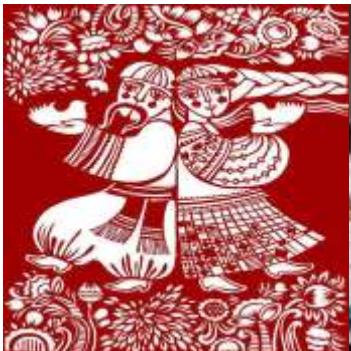
Беларускі народны жарт

Прыйшла Ганна да суседкі:

- Гэлька, пазыч мне гароху, свайго не хапіла.
- Даўк сама ж летам клялася, што больш ніколі не будзеш яго садзіць, бо ўсё роўна чарвякі з’ядуць.
- Тое ж летась было. А сёлета палову агарода гарохам засею. Хай грызуць, хай ім праз бакі вылазіць. Мо на другое не палезуць...

Глядзіце:

БЕЛАРУСКАЕ НАРОДНАЕ АДЗЕННЕ. РЭГІЯНАЛЬНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ

Паняцце: комплекс адзення і аксэсуараў для паўсядзённага і святочнага ўжытку, харектэрны для вясковых жыхароў пэўнай мясцовасці; адлюстроўвае мясцовыя традыцыі, патрэбы, светапогляд і сацыяльны статус.

З гісторыі: усебаковае вывучэнне народнага адзення ў выглядзе вясковых строяў пачалося ў XIX стагоддзі. Значны ўклад у вывучэнне строяў на Беларусі ў XX стагоддзі унеслі супрацоўнікі Інстытута беларускай культуры М.І. Каспяровіч, У.У. Ластоўскі, І.А. Сербаў. Строі на ўзоруні дызайна сталі даследаваць у другой палове XX стагоддзя беларускія этнографы А. Курыловіч, А. Дулеба, В. Цітоў, М. Раманюк.

Беларускі народны касцюм застаецца вялікай каштоўнасцю і заўсёды будзе сучасным. “Нібы гатычныя мадонны, павітыя ў бялюткі наміткі, апранутыя ў малаяўнічыя андаракі, велічна і грацыёзна хадзілі па роднай зямлі, адчувалі сябе ва ўрачыстых уборах высакароднымі і прыгожымі, шчаслівымі і радаснымі”, – так напісаў пра жаночыя строі як частку матэрыяльнай культуры этнасу і яркую мастацкую з’яву М. Раманюк, тонкі знаўца беларускага народнага касцюма, аўтар рэдкага бібліографічнага выдання ў выглядзе альбома “Беларускае народнае адзенне” (1981). Інтарэс да традыцыйнага беларускага касцюма ў XXI стагоддзі знайшоў працяг у працах Л.І. Маленка, В.М. Бялявінай, Л.В. Ракавай, В.А. Лабачэўскай, З.І. Зіміной, М.М. Віннікавай, П.А. Богдан. Народнае адзенне, ды яшчэ ў мясцовых варыянтах, – надзвычай важны, непаўторны здабытак нацыянальнай культуры беларусаў, вынік доўгіх і складаных працэсаў матэрыяльнага і духоўнага развіцця народа, пасля мовы – найважнейшая адметнасць беларускага этнасу. У розных рэгіёнах сучаснай Беларусі

народны касцюм беражліва захоўваецца ў сваім каларыце і дызайне. Так, заходнія палешукі берагуць чысціню і архаічнасць ліней, усходнія – маляўнічасць, вяскоўцы цэнтральных раёнаў Беларусі – гармонію колераў і ўзору; народнае адзенне жыхароў Падзвіння вызначаецца манументальнасцю, паняманцы аблюбавалі дынамічны сілуэт, а жыхары вёсак Падняпроўя любяць багацце дэкору. Любы строй, такім чынам, – гэта і харктар арнаменту, і своеасаблівасць пашыту, і спосабы нашэння будзённай і святочнай вопраткі, што перадаліся ад продкаў.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 1. – Мн., 2010. – С. 54.

Падрабязна: Раманюк М. Беларускае народнае адзенне. – Мн., 1981; Маленка Л.І. Беларускі народны касцюм. – Мн., 2001; Бялявіна В.М. і Ракава Л. В. Мужчынскі касцюм на Беларусі”. – Мн., 2007; Бялявіна В.М. і Ракава Л. В. Жаночы касцюм на Беларусі. – Мн., 2007; Лобачевская В.А., Зиміна З.И. Белорусский народный костюм: крой, вышивка, декоративные швы. – Мн., 2009; Віннікова М., Богдан П. Традыцыйны беларускі касцюм. – Мн., 2016.

Слухайце:

беларускую народную песню “Добры вечар, дзядучынчак”

ў выкананні Беларускага дзяржаваўнага ансамбля “Песняры”;

беларускую народную песню “Ночка ўёмная” (кліп, Ютуб) у выкананні народнага ансамбля “Радзімічы”

Чытайце:

П. Броўка

Трэба ведаць – сэрца просіць

Трэба ведаць – сэрца просіць, –
Як бацькам, дзядам жылося...
Трэба ведаць, што зазналі,
Як на пана працавалі...
Трэба ведаць і пра тое,
Апраналі што, якое?
Як у святы гасцівалі,
Як жылі, як ваявалі,
На вячорках як спявалі...
Гэта – спадчына святая,
Непрыдуманая, тая,
Што спакон вякоў вялася,
Што ў сэрцы засталася.

Беларускі народны жарт

- Скажыце, калі ласка, вы часам не з Дубіны будзеце?
- Да не...
- А жонка ваша не з Дубіна? А можа, вашы бацькі ў Дубіне жывуць?
- Няма ў мяне там нікога! Чаго вы прычапліся?
- Я табе зараз прычаплюся! Ану, зараз жа знімі сваю нагу з маёй! Ни разу ў Дубіне не быў, а па чужых нагах топчацца! Ну і нахабныя людзі пайшлі!

Глядзіце:

ЯДНАННЕ НАРОДНЫХ МАЙСТРОЎ: БРЭСЦКАЯ ВОБЛАСЦЬ

У 2001 годзе пры Брэсцкім абласным грамадска-культурным цэнтры быў створаны абласны клуб майстроў народнай творчасці "Скарб", які паяднаў лепшых творцаў народнага мастацтва з розных куткоў Брэсцкай вобласці. Сябрамі гэтага рэдкага аб'яднання сталі майстры розных жанраў народнага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва: салома- і лозапляцення, разьбы па дрэве, ганчарства і керамікі, ткацтва і вышыўкі і іншых. Мэты дзейнасці "Скарба" – захаванне і папулярызацыя народнага мастацтва. За час існавання клуба наладжаны шэраг выстаў і майстар-класаў, праведзены шматлікія семінары і канферэнцыі. Цікавым і карысным стаў праект перасоўнай выставы "Вандроўкі па Палесці" (доўжыўся з красавіка 2007 да студзеня 2010 года). Наведалі выставу аматары народнага мастацтва з Пружан, Кобрына, Бярозы, Івацэвіч, Камянца, Драгічына, Іванава, Пінска, Ганцавіч. У 2021 годзе "Скарб" адзначыў 20-годдзе плённага існавання падчас выставы "У пошуках спрадвечнага-2". Народнае мастацтва Брэстчыны ў "Скарбе" прадстаўляюць:

Ганчарства
Логвін В.І., г. Брэст;
Шапялевіч В.І., г. Ганцавічы

Кераміка
Марчук В.І., г. Брэст;
Крыўіцкая Н.Э., г. Брэст

Выраб гліняных цацак
Савіч В.М., Лунінецкі раён

Разьба па дрэве
Чыквін У.М., г. Кобрын;
Туркоў А.С., г. Камянец;
Лазерка А.А., Брэсцкі раён;
Юркевіч С.С., Бярозаўскі раён;
Манцэвіч В.В. г. Драгічын

Роспись на шелке
Кулецкая М.М., г. Пружаны

ПісанкI, выцінанкi
Марчук М.І., г. Брэст

Ткацтва
Краўчынская М.І., Камянецкі раён;
Грыщук Н.А., Камянецкі раён
Казак Н.М., Ганцавіцкі раён

Валянне з воўны
Глевацкая Н.А., г. Брэст

Саломапляценне
Ярмоцьк Н.Л., г. Бяроза

Пляценне паясоў
Зданевіч Т.М., г. Бяроза

Бісерапляценне
Панасюк С.С., г. Брэст

Вышыўка
Муха М.І., Ганцавіцкі раён;
Баніфацьеўва М.І. , г. Брэст

Кіраўнік "Скарба" – Быцко Л.І.

БЕЛАРУСКІЯ НАРОДНЫЯ МУЗЫЧНЫЯ ІНСТРУМЕНТЫ

Паняцце: прылады, з дапамогай якіх здабываюцца акрэсленныя па вышыні, рytмічна арганізаваныя гукі. У гэтай якасці выкарыстоўваюцца як прадметы бытавога і прыроднага паходжання (пілы, косы, косткі птушак, рогі жывёл, лісты дрэў і траў), так і вырабленыя чалавекам інструменты. Падзяляюцца на прымітыўна-музычныя (труба, рог, трашчотка) і непасрэдна музычныя (скрыпка, цымбалы, дудка, гармонік, бубен і інш.) Падзяляюцца таксама на самагучальныя, перапончатыя, духавыя, струнныя. Многія з народных музычных інструментаў голасам падобныя да жывых істот і тым самым здаўна прываблівалі народ: скрыпка нібы плача, гармонік – співае, цымбалы – апавядоўца, дуда – крычыць.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Мн., 2015. – С. 53 – 54.

Падрабязна: Назіна І.Д. Белорусские народные музыкальные инструменты (в 2-х томах). – Мн., 1979 – 1982.

Віды ў гісторычным разрэзе

Акарына (ад італ. *ocarina* – *гусяня*) – від флейтаў з корпусам авальной ці цыліндрычнай формы, свістковае прыстасаванне з 8 – 10 адтулінамі галасоў; гучанне мяккае, пышотнае, ціхае. На Беларусі з'явілася ў заходніх раёнах на пачатку ХХ стагоддзя і замацавалася пад назвамі “карына”, “конік”.

Гармонік – на Беларусь прыйшоў з Расіі ў 2-й палове XIX стагоддзя: спачатку на Віцебшчыну, а на астатнія тэрыторыі пашырыўся ў XX стагоддзі. Сяляне выраблялі гармонік саматужным спосабам. Сёння займае вядучае месца ў сістэме народнага музычнага інструментарыя.

Жалейка – беларускі народны язычковы драўляны музычны інструмент з адзінай трасцінай і раструбам з рога ці дрэва, мае 6 – 7 адтулін. Язычковым называецца таму, што звычайна мае язычок-пішчык з ясеня ці рабіны. Жалейка шырока выкарыстоўвалася да сярэдзіны XX стагоддзя і як музычны інструмент, і як сігнальнае прыстасаванне ў пастухоў. Сучасныя майстры вырабу жалеек: В. Пратасевіч, А. Жукоўскі, В. Кульпін. Сёння жалейка шырока выкарыстоўваецца ў фальклорных калектывах.

Дуда – від валынкі, беларускі народны музычны інструмент; язычковы, з рэзервуарам для паветра, трасцінай і бурдонам. На Беларусі згадваецца з XV–XVI стагоддзя як інструмент для акампанементу ў танцах і абрадах. Знік з ужытку ў сярэдзіне XX стагоддзя, аднаўленне началося апошнімі двумя дзесяцігоддзямі. Часта вырабляецца і самімі дударамі са скury казы, з явара, пладовых дрэў. Майстры: У. Бярбераў, У. Гром, В. Кульпін, Т. Кашкурэвіч, А. Лось, У. Пузыня.

Дудка – флейтавы інструмент з 5 – 8 ігравымі адтулінамі для выканання абрадавай і іншай музыкі. Дудкі звычайна выкручваліся пастухамі са зрезанага кавалка дрэва, а ў галоўку ўстаўляўся корак і прапільваліся адтуліны. На Беларусі вырабляліся паўсюль. Ужывалі для спеваў са скрыпкай і бубнам на хрэсбінах, вяселлях. Майстры: М. Глушань, В. Пратасевіч, І. Еўдакімаў, А. Жукоўскі.

Басэтля (басоля) – народны струнны смычковы інструмент нізкага рэгістра, блізкі да віяланчэлі і кантрабаса і з кароткім смыком. На Беларусі бытую з XVIII стагоддзя, спачатку – у Гродзенскай, Брэсцкай, Мінскай абласцях, пераважна ў гарадах, мястэчках, вялікіх вёсках. Басэтля выкарыстоўвалася найчасцей у ансамблях са скрыпкай у танцах, вясельных маршах, сёння сустракаеца рэдка.

Ліра – народны струнны музычны інструмент з драўляным корпусам прамавугольнай ці авальной формы і трывма жыльнымі струнамі, плоскім калом для трэння аб струны. Кол прыводзіцца ў рух жалезнай ручкай. Ліру седзячы трymаюць на каленях. Інструмент выдае тужлівае, манатоннае гучанне. Іграли на ім лірнікі і жабракі, што выконвалі духоўныя вершы, псалмы, сацыяльна-бытавыя песні. Сёння дапаўняе народныя інструментальныя ансамблі.

Лютня – струнны щыпковы старажытны інструмент з выпуклым авальным корпусам, кароткай шыйкай з грыфам, адагнутай назад галоўкай, калкамі для нацягвання струн, рэзанатарнай адтулінай. Выраблялася з цвёрдага дрэва клёна вішні, палісандра. Мае 4 – 5 струн, а гук здабываецца пальцамі. Лютня паступова саступіла месца скрыпцы, гітары і выйшла з ужытку ў XIX стагоддзі. На Беларусі згадваецца з X стагоддзя, росквіту дасягнула ў XIII – XVII стагоддзях, адроджана на Беларусі ў канцы XX стагоддзя майстрамі Л. Горбам і Ю. Дубнавіцкім.

Скрыпка – адзін з самых папулярных народных музычных інструментau. Ладам часта не адрозніваецца ад акадэмічнага інструмента, чатырохструнная, але бываюць і трох- і пяціструнныя народныя скрыпкі. Найчасцей выкарыстоўваецца ў ансамблі з цымбаламі. Як вядома, першыя школы скрыпічных майстроў з'явіліся на поўначы Італіі ў XV – XVI стагоддзях (школы Амаці, Страдывары, Гварнеры). Дзякуючы ім скрыпка атрымала сучасны выгляд. Сучасныя майстры на Беларусі – А. Сурба і Ц. Палунін.

Цымбалы – струнны ўдарны музычны інструмент трапецыевіднай формы. Гук з'яўляецца ў выніку ўдараў аб струны 2-х драўляных палачак (калатушак) серпавіднай формы (вырабляюцца з вішні). Вядомым цымбалістам быў Іосіф Жыновіч, мастацкі кіраўнік і дырыжор Дзяржаўнага народнага аркестра БССР, народны артыст СССР і БССР, імя якога сёння носіць аркестр. І. Жыновіч лічыў: да беларусаў цымбалы трапілі з Румыніі ў XII стагоддзі ў перыяд росквіту Галіцка-Валынскага княства, у якое ўваходзілі Гродзенская і Мінская землі. Цымбалы сустракаліся яшчэ ў IV – III тысячагоддзі да нашай эры ў старажытнай Месапатаміі, у старажытным Вавілоне, у асірыйцаў.

Катрынка (шарманка) – стараадайні механічны духавы інструмент у выглядзе скрынкі з ручкай, аднамятровы, з мяхамі і гучальнымі трубкамі ўнутры.

Гучанне народных музычных інструментаў – набраць у Інтэрнэце:
Александр Сурба о белорусских музыкальных инструментах (кліп – Ютуб);
гурт «Любанскія музыкі» – электронны рэсурс: <https://soundcloud.com/ethnoby/sets/liuban-10-2>; Это не шотландская вольнка. Это белорусская дуда (кліп – Ютуб); zhaleika-slavic folk musical instrument (кліп – Ютуб).

Беларускі народны жарт

Пані з брыдкім тварам, наняўшы фурмана, пытаеца:
– Ваш конь не выверне, ён не баязлівы?
– Нічога, сядайце, ён не будзе назад аглядацца!

Чытайце:

Музыка

П. Броўка

Ці чулі вы, як рана-рана,
Калі раса па ўсёй зямлі,
Узлёт музыкі неспадзянай:
Ну як сапраўдныя арганы,
Так граюць гай, сады, палі...

Ах, як нам блізка і знаёма
З гадоў дзіцячых, маладых –
Вясновых рэчак дзіўны гоман,
Дажджоў цымбалы, бубны грому
Жалейкі птушак паміж іх.

А чулі вы, як восень просіць
Нас на канцэрт на сто ладоў,
А, можа, чуць вам давялося,
Як грае ноч на скрыпках сосен
Смычкамі восенскіх вятроў?

І мне, прызнацца, з кожным годам
Зямлі гучанне ўсё мілей,
І ўдзень, і ўноч, ажно да ўходу
Я спазнаваю, як прырода
Вучыла музыцы людзей.

Н. Гілевіч

Беларускія цымбалы

Цымбалы, цымбалкі, цымбалікі звонкія!
Жывая душа беларускай зямлі!
На нівах і ў пушчах, на ўзмежках рамонковых
Вы голас чароўны для спеву ўзялі.

Журчанне крынічкі, і песенька жаўранка,
І гоман калосся, і пошум трысця,
І шэлест узвышаны сцягу дзяржаўнага –
Усё ў вас зліoso ў песню жыцця...

П. Броўка

* * *

Ах, як за акном гармонік грае!
Пусці, маці, выйду, пагуляю,
Я ж яшчэ маленъкая, малая,
Ён мяне не можа зазываці...
Пусці, маці!

Толькі раз я помню, у нядзелю
З гарманістам трошкі пасядзела...
Сёння ж галава мне забалела,
Ці не чадна вельмі ў нашай хаце?
Пусці, маці!

Я прайду ціхутка, стану збоку,
Можа, нат паслухаю здалёку, –
З гарманістам я не сяду зноўку,
Абыду, каб толькі не спаткаці...
Пусці, маці!

Я. Колас

Сымон-музыка (урывак з паэмы)

Грай жа, дзеткі: скрыпка важна;
Смутак ты ёй свой вальеш,
І душа заплача кажна,
Як ты смыкам павядзеш,
Бо хто ў горкай паняверцы
Крыж нясе свой, жывучы,
У таго ў людское сэрда
Ёсць праўдзівия ключы...
З скрыпкай збудзеш сваё гора,
З ёю ты ўжо не адзін;
Скрыпка хлеб твой і апора,
Дык шануй яе, мой сын...

Глядзіце, слухайце:

беларуская народная песня “Каля майго церама” ў выкананні эстраднай спявачкі А. Чыжык (кліп – Ютуб)

БЕЛАРУСКІ НАРОДНЫ ТАНЕЦ

Паняцце: від мастацкай творчасці з адметнымі стылявымі асаблівасцямі, у якім праяўлецца індывідуальна і калектыўная рухальная дзейнасць народа. Існуе ў разнавіднасцях: аўтэнтычны танец (у натуральным асяроддзі), другасны (з частковай апрацоўкай ці стылізацыяй), народна-сцэнічны (у аўтарскай інтэрпрэтацыі). Аўтэнтычны народны танец беларусаў – складаная поліэлементная з'ява ў арганічным спалучэнні з каляндарна-земляробчай і сямейна-родавай сістэмамі. Найбольш пашыраны парны беларускі народны танец.

З гісторыі: народны танец на Беларусі фарміраваўся з XIV стагоддзя на аснове старажытных ўсходнеславянскіх абрадаў. З сярэдзіны XIX стагоддзя традыцыйны фальклор увабраў у сябе кадрыль і польку, што прыйшлі з Заходняй Еўропы. Доўгі час беларускі народны танец быў малавядомы, бо не выходзіў за межы вёскі. У папулярызацыі нашага танца вялікая заслуга належыць Ігнату Буйніцкаму, які ў 1907 годзе стварыў народны тэатр і ў якім танцы выконваліся пад “траістую” (скрыпка, цымбалы, дуда) музыку. Беларуская нацыянальная харэаграфія захавала такія народныя танцы, як “Ляўоніха”, “Крыжачок”, “Юрачка”, “Полька-Янка”, “Таўкачыкі”, “Кола”, “Трасуха”, “Крутуха”, “Мяцеліца”, “Дударыкі”. Самы вядомы – “Ляўоніха” (з аднайменнай песней, жыццярадасны, дынамічны, парна-масавы). Запазычаныя танцы – “Кракавяк”, “Падэспань”. Беларускі народны танец – “пластычны партрэт народа” (Ю. Захарына).

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Мн, 2015. – С. 46 – 48.

Падрабязна: Чурко Ю.М. Беларускі харэаграфічны фальклор. – Мн, 1990; Алексютовіч Л.К. Беларускія народныя танцы, карагоды, гульні. – Мн, 1978.

Слухайце:

песню “Полька беларусская” (муз. I. Лучанка, слова Л. Дранько-Майсюка)
у выкананні заслужанага калектыва Рэспублікі Беларусь ансамбля “Сябры”
(саліст і кіраўнік – народны артыст Беларусі А. Ярмоленка”)

Глядзіце:

“А так мы танцуем “Падэспань”” (відэакліп – Ютуб)

Чытайце:

I. Касянкова

Беларуская полька

Тупы-тупы, тупы-туп –
Полечка зайграла,
Разыдзіся, будзе тут
Месца ўсім нам мала!
Вось нямоглы дзед Антось
Коўзае па лаўцы
І падміргвае чагось
Ён бабусі Клаўцы.
Падпявае пакрысе,
Мусіць, не стрывае.
Бараадой сваёй трасе,
Ногі падкідае...
“Эх!” – бабулю падхапіў
І прысеў удала,
Так старую закруціў,
Што чуць не ўпала.
Адляцеў убок абцас –
Нават не зірнулі.
“Мы яшчэ пакажам клас! –
Хвацка падміргнулі.
Сыплюць смехам юнакі,
Пырскаюць дзяўчатаы,
Скачуць бабы, мужыкі
Весела, заўзята!

Беларускі народны жарт

Баба з дзедам абедаюць, і раптам старая хрась дзеду лыжкай па лбе!
– За што, калінка?
– За тое, што некалі ўзяў мяне замуж.
Дзед у адказ б’е бабу лыжкай па лбе.
– За што, каласок?
– А каб дурныя думкі ў галаву не лезлі!

**Беражліва захоўваюць і ўзбагачаюць
беларускае народнае харэаграфічнае мастацтва:**

*Дзяржавы акадэмічны ансамбль танца Беларусі
(мастакі кіраунік – народны артыст Беларусі В. Дудкеvіч),*

*Беларускі дзяржавы харэаграфічны ансамбль “Харошкі”
(мастакі кіраунік і галоўны балетмайстар –
народная артыстка Беларусі В. Гаявая),*

заслужаны аматарскі калектыву Рэспублікі Беларусь
ансамбль танца “Радасць” Брэсцкага гарадскога Дома культуры
(мастакі кіраўнік – народны артыст Беларусі А. Вараў’ёў),

заслужаны аматарскі калектыву Рэспублікі Беларусь
ансамбль танца “Белая Русь”, г. Мінск (мастакі кіраўнік – А. Карповіч,
узнагароджаны знакам “Выдатнік адукцыі Рэспублікі Беларусь”),

*Дзяржаўны ансамбль танца, музыкі і песні “Белая росы”, г. Гродна
(мастакі кіраўнік – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь В. Войнава),*

*ансамбль танца, музыкі і песні “Талака” Віцебскай абласной
філармоніі (мастакі кіраўнік і галоўны балетмайстар –
заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь – М. Падаляк),*

і соценъ аматарскіх (народных і ўзорных) калектываў краіны

БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ ПЕСНЯ

Паняцце: песня – малы музычны жанр, што існуе ў нарадаў свету і харектарызуецца прастатой музычна-славеснай будовы і падабенствам мелодыі і слоў. Народная песня вызначаеца тым, што стваральнікі мелодыі і слоў невядомы, а першапачатковая форма змяняеца, шліфуеца, удасканальваеца выкананцамі; час узнікнення губляеца ў стагоддзях.

З гісторыі: беларуская песнітворчасць бярэ пачатак у старажытнай культуры ўсходніх славян. Народная песня беларусаў گрунтуеца на самабытным абрадавым фальклоры – календарна-земляробчых і сямейна-абрадавых песнях. У ёй шмат персаніфікаўаных вобразаў прыроды. Значны пласт народных песень – песні перыяду фарміравання беларускай народнасці ў XIV – XVI стагоддзях і сялянскіх паўстанняў XVI – XVIII стагоддзяў. Гэта чумацкія, бурлацкія, казацкія, рэкрукція, а таксама бытавыя песні з яскравым музычна-паэтычным пачаткам і шматгалосым спяваннем. У наш час беларускую народную песню паслядоўна апрацоўваў, папулярызаваў народны артыст Беларусі Уладзімір Мулявін і пад яго кіраўніцтвам – ансамбль “Песняры”, таму сёння шырока вядомы не толькі на Беларусі “Ой, рана на Івана”, “Касіў Ясь канюшыну”, “А ў полі вярба”, “Хлопец пашаньку пахае”, “Як я ехаў да яс”, “Добры вечар, дзяўчынчака” і інш.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Mn., 2015. – С. 164 – 165

Слухайце:

беларускую народную песню “Рэчанька” (відэакліп – Ютуб) у выкананні Беларускага дзяржаўнага ансамбля “Песняры” (кіраўнік – народны артыст Беларусі У. Мулявін); беларускую народную песню “Марусенька незамужнія” (кліп – Ютуб) у выкананні А. Салаўёва, саліста Канцэртнага аркестра Рэспублікі Беларусь

Чытайце:

Н. Гарагляд

Матчына песня

Заспяўала на вяселлі песню маці...
Нейкі хлюст мне крыкнуў: “Может, хватит?..”
Што ж вам, братцы, мову заняло?
Нарадзіла ж нас усіх сяло!

На ўесь голас пяю песню матчыну
І дачцэ аддам яе ў спадчыну.

А. Галасок

Песня

Ты чаму, ты чаму, мілы мой,
З нашай сцежачкі збочыў
І чаму пры сустрэчы са мной
Апусціў долу вочы?

Я цябе, я цябе, любы мой,
Да яе не раўнью.
Ты ідзі па сцяжынцы другой,
Як знайшоў ты другую.

Без цябе, без цябе, родны мой,
Я адна не загіну.
Ты скажы лепш, чаму ж свой боль
Мне адной, мне адной пакінуў?

Ад мяне, ад мяне, дружы мой,
Не хавай свае вочы.
І не бойся сустрэчы са мной,
Калі сэрца не хоча...

Беларускі народны жарт

- Мо чула, Маня, на каго вывучыўся Радзівонішын сын?
- Казала: нейкім малаведам у інстытуце робіць.
- Вой, першы раз чую такую прахвесцю. Мусіць, дужа важная: зямлі пад сабою не бачыць.
- А пусты колас заўсёды ўгору глядзіць...

**Душа народа – яго песня – у творчасці вядомых
мастацкіх калектываў:**

*Дзяржаўнага ансамбля “Песняры” (заснавальнік і мастацкі кіраунік –
народны артыст Беларусі У. Мулявін),*

*Нацыянальнага акаадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь
імя Г.І. Цітавіча (мастацкі кіраунік і галоўны дырыжор –
народны артыст Беларусі М. Дрынеўскі),*

*заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь ансамбля
народнай музыкі “Свята” (мастакі кіраунік – В. Статкевіч),*

*заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь ансамбля
народнай музыкі “Бяседа” (мастакі кіраунік –
народны артыст Беларусі Л. Захлеўны),*

*заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь
вакальнай групы “Чысты голос” (мастакі кіраўнік – В. Прыгун),*

*заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнай групы
“Купалінка” (мастакі кіраўнік – народная артыстка Беларусі А. Цялькова),*

заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь “Свякі”

*Палаца культуры Мазырскага нафтаперапрацоўчага завода
(мастацкі кіраўнік – А. Зайцаў)*

i соцень вакальных калектываў і салістаў краіны

БЕЛАРУСКАЯ БАТЛЕЙКА І НАРОДНАЯ ДРАМА

Паняцце: народны лялечны тэатр беларусаў з рэпертуарам на рэлігійную і бытавую тэматыку і адроджаны ў наш час ў форме нацыянальнага дзіцячага і каляднага тэатра .

З гісторыі: уznікненне тэатра з лялькамі на Беларусі звязана з каляднымі святамі (Віфлеем, па польску *Бэтлеем* – месца нараджэння Хрыста). Распаўсяджанню батлейкі спрыялі семінарысты-падарожнікі (бурсакі), напрыклад, з Кіева-Магілянскай акадэміі. Спачатку тэматыка спектакляў была выключна біблейскай, але з часам, у XVII–XVIII стагоддзях, калі батлейка стала набыткам мяшчан і сялянства, пачалі з’яўляцца народна-камедыйныя свецкія пастаноўкі. Батлейка існавала да першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя і паступова саступіла месца прафесійнаму тэатру. Сцэнай служыў двух’ярусны шкафчык, падобны да царквы ці хаткі, упрыгожаны каляровай тканінай, папер’ю, фігуркамі. Лялечнікі кіравалі драўлянымі лялькамі на палках праз праёмы ў падлозе. У рэпертуры – рэлігійныя п’есы, жанравыя сцэнкі сатырычнага харектару “Мацвей ды лекар”, “Паніч”, “Ванька малы”.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 1. – Мн, 2010. – С. 518.

Падрабязна: Лозка А. Беларуская батлейка. – Мн, 1997.

Паняцце: народная драма (мушкарат) – найвышэйшая форма народнага тэатра. Адносіцца да каляднага цыклу народных гульняў і паказаў са свабодным святочным светаадчуваннем, карнавальной атмасферай, святочнай сістэмай вобразаў. Існавала многа рэпертуарных варыянтаў: “Цар Ірад”, “Цар Максіміліян”, “Трон”. Паказы складаліся з двух частак: сур’ёнай (царскай) і камедыйнай, з жартамі, танцамі. Носьбітамі карнавальнага пачатку былі персанажы: дзед, доктар, цыган, “элегант”, пілігрым. Народная драма бытавала на Беларусі да другой паловы XIX стагоддзя і 1-й трэці XX стагоддзя сярод сялян і рамеснікаў і звычайна ладзілася па хатах, яна аказала пэўны ўплыў на развіццё беларускага прафесійнага тэатра.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 6. – Мн, 2015. – С. 48.

Слухайце:

*беларускую народную песню “Каліна” ў выкананні заслужанага артыста
Рэспублікі Беларусь Л. Барткевіча (кліп – Ютуб)*

Чытайце:

А. Хадановіч

Батлейка

Зорка сняжынкай упала дзяўчынцы на вейкі.
Дзед Мароз паслізуўся на мандарыне.
Сёння, адзін раз на год, прадстаўленне батлейкі,
што адчыніць вам дзвёры чароўнай скрыні.
Наша батлейка вялікая, трохпавярховая,
і на кожным паверсе – усё, што трэба.
На сярэднім – зямля, пастушкі, цар Ірад з аховаю,
на высокім – калядная зорка і неба...
А над зямлёю – анёлы! Звычайны люд
бачыць, што бачыць, і радуецца: “Салют!”
Бог нарадзіўся. Магі нясуць прэзенты.
Тут і батлейцы канец. Хто слухаў – аплодысменты!

Беларускі народны жарт

- Цыган, твойго бацьку ў каморы злавілі!
- От дзіва знайшлі! У каморы кожнага зловіш. А вы яго ў поле пусціце і тады лавіце!

Глядзіце:

БЕЛАРУСКІЯ НАРОДНЫЯ СВЯТЫ І АБРАДЫ

Паняцці: *свята* – традыцыйныя ўмоўныя дзеянні і спосабы паводзін, якія храналагічна замацаваны ў земляробчым і рэлігійным коле дзён ці суправаджаюць пэўныя важныя падзеі ў жыцці народа; *абрад* – форма сацыяльных паводзін, што склалася гістарычна, з устаноўленым узорам дзеянняў (у адрозненне ад штодзённых спраў), і мае шэраг жыццёва важных функцый (сацыялізацыі індывіда, абнаўлення і падтрымкі традыцый, норм, каштоўнасцей, стварэння ўмоў псіхалагічнага комфорту сацыяльнага быцця).

Крыніца інфармацыі: ЭКБ. Т. 1. – Мн, 2010. – С. 17 – 18.

Падрабязна: Ліцьвінка В.З. Святы і абрады беларусаў. – Мн, 2001.

Віды календарных свят:

веснавыя – “Гуканне вясны”, “Дабравешчанне”, “Вялікдзень”, “Ушэсце”, “Сёмуха”, “Юр’я”, “Саракі”, “Камаедзіца”; летнія – “Купалле”, “Пятрак”, “Ілья”, “Спас”, “Прачыстая”; асеннія – “Багач”, “Узвіжанне”, “Пакровы”;

зімовыя – “Увядзенне”, “Мікола”, “Каляды”, “Вадохрышча”, “Грамніцы”, “Масленіца”.

Віды народных абрадаў:

веснавыя – “Правідкі”, “Страла”, “Куст”; летнія – “Дажынкі”; зімовыя – “Ваджэнне казы”, “Нашэнне звязды”, “Абход”, варожбы; сямейныя – радаўніца, дзяды, радзіны, хрэсьбіны, заручыны, вяселле, адведкі.

Кароткае апісанне асобных свят і абрадаў

Вяселле

Беларускае вяселле – своеасаблівая “народная опера” (Е. Раманаў) – шматэтапнае: пачынаецца са *сватання* ці *сватоў*, калі да бацькоў дзяўчыны ідуць родны ці хросны бацька, дзядзька, брат жаніха, зредку сам жаніх, блізкая сваячка – з боханам хлеба і бутэлькай гарэлкі, каб перакінуць mastok ўзаемапавагі паміж двумя радамі; выказваецца просьба да бацькоў дзяўчыны сасватаць яе (імя прама не называецца); пасля згоды бацькоў нявесты і самой нявесты праз пэўны час адбываюцца *заручыны*: нявеста робіць першыя падарункі блізкім жаніху, а жаніх – нявесце, каб задобрыць; потым ладзіцца застолле; на другіх заручынах вядуцца канкрэтныя перамовы, напрыклад, аб тэрмінах і парадку вяселля, вызначаецца пасаг, часам – веравызнанне будучых дзяцей (калі маладыя розных канфесій); жаніх і нявеста абменьваюцца абручкамі; *дзяячы вечар* – спроба надаць прычосцы нявесты ўжо жаночы выгляд (распусканне касы); нявеста частуе сябровак, вечар завяршаецца паходам у лазню; у *хлапечы вечар* танчаць, ладзяць гульні, выпіваюць сябры жаніха з хросным бацькам, успамінаюцца вясёлья выпадкі з халасцяцкага жыцця, усё таксама завяршаецца лазній; *зборная субота* – апошняя падрыхтоўка да вяселля, калі ўпрыгожваюцца, пякуцца каравай і пірагі, выбіраецца старшая каравайніца, майстрыха; само *вяселле*: транспарт для маладых упрыгожваецца, як і увесь вясельны поезд; шэсце суправаджаецца шумам, гудкамі, бразгалкамі, каб адагнаць любую нядобрую сілу; харошым знакам лічыцца, калі вясельны чын некалькі разоў перагароджваюць, а вароты ля дому нявесты адчыняюцца толькі пасля нескупога выкупу; часам з хаты выводзяць падстаўную нявесту, нарэшце выходзіць і сапраўдная, зноў ідуць таргі; выкупіўшы нявесту, пасядзеўшы на застоллі ў яе хаце, едуть да маладога, і там таксама ладзіцца застолле; вяселле можа доўжыцца 2-3 дні, калі пра гэта дамовіліся на заручынах(ёсць звычай запрошаным прыносіць на стол закуску і напой); заканчваецца

вясельны абраад дзяльбой каравая і здыманнем фаты з маладой; *nīragi* – праз тыдзень на застоллі сустракаюцца бацькі маладога і маладыя.

Купалле

Свята (ад *Купала* – старажытнаславянск. *купа*, *купець*, *гарэць*) прымеркавана да летняга сонцазвароту, вышэйшага росквіту жыщёвых сіл народа. Абавязовы атрыбут – лялька, жаночае чучала, з якім носяцца, запальваюць, топяць у вадзе. Па сутнасці, гэта язычніцкі абраад, які з часам прыстасавалі да Раства Іаана Хрысціцеля (з 6 на 7 ліпеня). Сёння свята праводзяць на беразе вадаёма, запальваюць вогнішча, скачуць праз нізкае полымя, плятуць і спускаюць на ваду вянкі, купаюцца.

Дажынki

Стараждыты абраад дажынак прысвечаны завяршенню жніва, калі ў апошні дзень працы талака жанчын збіраеца ў канцы поля каля спецыяльна пакінутай палоскі збажыны. Сплятаеца вянок з каласкоў і палявых кветак, астатаак жыта ці пішаніцы звязваюць снапом і ставяць на покуці, а вянок адзяюць на галаву адной з лепшых жней. Сноп перадаеца аднаму з мужчынгаспадароў. Абраад завяршаеца частаваннем жней стравамі, што спрыяюць усходам збажыны (густой кашай, блінамі, мясам, маслам і інш.).

Вячоркi

Гэты абраад мае і іншыя назвы: попрадкі, засідкі. Уяўляе сабой правядзенне вяскоўцамі вольнага часу зімовымі вечарамі, асабліва на Каляды, ад Вадохрышча і да Вялікага посту. Існуюць і попрадкі восеніцкая (жанчыны бяруць з сабой прасніцы і кудзелю), на Піліпаўку. Вячоркі праводзяцца са спевамі, жартамі, танцамі, частаваннем прысутных. Жанчыны, акрамя прадзення, вышываюць ці займаюцца вязаннем, мужчыны выразаюць з дрэва задуманае ці робяць іншыя патрэбныя ў гаспадарцы рэчы.

“Цары”

Гісторыя гэтага рэгіянальнага абрааду (ён у 2010 годзе занесены ЮНЕСКА ў спісы сусветнай нематэрыяльнай культурнай спадчыны) пачынаеца ў XVIII стагоддзі, калі недалёка ад вёскі Семежава Копыльскага раёна стаялі часці царскай арміі. На Каляды і пад Новы год па старым стылі салдаты і

афішэры хадзілі па дварах з вясёлым паказам, за што гаспадары частавалі іх. Абрад аб'яднаў элементы карнавалу і народнай драмы. Мяццовыя жыхары да гэтага часу вераць, штоў dome, дзе пабывалі “цары”, увесь год будзе згода і дастатак. Сёння ў абрадзе ўдзельнічаюць маладыя мужчыны і юнакі (“цары”), апранутыя ў белыя штаны і кашулі з высокімі шапкамі з рознакаляровымі стужкамі. Яны і разыгрываюць для гаспадароў наведаных хат гісторыка-рэлігійную драму “Цар Максіміліян”. З надыхом цемры “цары” запальваюць паходні.

Перанос Варварынай свечкі

У абрадзе, захаваным да гэтага часу ў вёсцы Басценавічы Мсціслаўскага раёна, ўдзельнічаюць толькі жанчыны. Прыйбаную, нібы дзяўчына, стужкамі і кветкамі свячу (штогод 17 снежня) пераносяць з хаты ў хату. Свяча названа ў гонар пакутніцы Варвары. Пасля наведвання хат свечку ўстанаўліваюць у хаце адной з гаспадынь, мяркуючы, што гэтая мясцовая святыня робіць сапраўдныя цуды: камусыці з жанчын пашле дзіцятка ці жаданы прыбытак, камусыці дапаможа вылечыць хваробу.

Вясельны каравай

У гэтым мясцовым абрадзе (вёска Моталь Іванаўскага раёна) каравай як галоўны сімвал будучага вяселля выпякаюць толькі замужнія жанчыны, прычым – шчаслівя ў замужжы. Вельмі добра, калі сярод іх ёсць і цяжарная. Менавіта яе найчасцей прызначаюць першай каравайніцай. Цеста, памаліўшыся і папрасіўшы добраі долі маладым, рашчыняюць родная маці нявесты з кумой. Спечаны каравай упрыгожваюць высушанымі галінкамі дрэў і шышкамі. Выконваюцца спецыяльныя (каравайнія) песні: “Ой, хороши коровай, хороши”, ““Росты, короваю”, “Убырайса, короваю”).

Слухайце:

*беларускую народную песню “Шэрая лашадачка” ў выкананні заслужанага калектыву Рэжспублікі Беларусь фальклорнай групы “Купалінка”,
беларускую народную песню “Каляда” ў выкананні Дзяржсаўнага ансамбля
“Песняры”; беларускую народную песню “Гарэла сосна” ў выкананні
беларускай бард-спявачкі В. Цярэшчанка (усе – Ютуб); песню Ю. Семянякі
на слова М. Шушкевіча “Ты мне вясною прыснілася” ў выкананні
Дзяржсаўнага ансамбля “Песняры” (кліп – Ютуб)*

Глядзіце:

“На Івана Купалу” (кітап-фільм – Ютуб) у выкананні заслужаннага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь “Свяякі”

Беларускі народны жарт

Жонка кажа мужу:

– Любы, схадзі, калі ласка, у краму па булку, а калі будуць яйкі, то вазьмі дзясятак.

У краме:

– Добры дзень! Яйкі ёсць?
– Добры дзень! Ёсць, канечне!
- То мне, калі ласка дзесяць булак!..

Глядзіце:

Чытайце:

П. Броўка

Свята

Як выйдзе з-пад снегу вясною зямля
І, прагнучы зерня, пакліча ралля, –
Тады маё свята!

Калі я пабачу шырокі прасцяг,
Што зерне гадуе, як маці дзіця, –
Тады маё свята!

Як выпархне колас і стане цяжэй,
Нахіліцца долу ніжэй і ніжэй, –
Тады маё свята!

Калі сухавей панарабіць бяды,
А выпадзе дождж удалы, малады, –
Тады маё свята!

Калі раніцой за шырокім акном
Пабачу ўвесь час, што зальецца святлом, –
Тады маё свята!

Калі пасля працы руплівай, цяжкой
За стол пасядаем вячэраць сям'ёй, –
Тады маё свята!

Калі завітае жаданы нам госць,
Як кажуць, і хлеб, і да хлеба ўсё ёсць, –
Тады маё свята!

А сцягі, якія праз плошчу плывуць,
Яны ў майм сэрцы і ў будзень цвітуць –
Зайсёды, што ў свята!

Т. Яцук

Белы снег

Дзень зацепліца ў двары,
Белы снег, як шаты.
Сабірайцеся, сябры,
Едзем з вамі ў сваты.
Белы снег, белы снег
Па дарозе сцелецца,
І віхурыць не на смех
Злючая мяцеліца.

Не зайздросць мне, сябар мой,
Хлопча зухаваты.
Сэрца страціла спакой:
Еду, еду ў сваты.
Ціха шэпча словаы мне
Сват ружавашчокі:
“Едзем мы к сваёй вясне!”,
І пяюць аблокі...

Aх, званочки

А над рэчкай, а над рэчкай
Ўецца туманочак.
Хлопец шчодра рве званочки
Любай на вяночак.
Нахіліліся рамонкі,
Шчасцейка без краю.
А салоўка – ды так звонка! –
Шчырае “Кахаю!”.
Ах, званочки, ах, званочки,
На вадзіцы танцы.
І плывуць, плывуць вяночкі
Па рацэ Мышанцы...

Лугам пачуццё крадзеца,
Шчасцейку адкрытае,
І праменіць шчодра сэрца,
Радасцю спавітае.
А ля рэчкі водар грэчкі
І туман, як з ваты...
Ды дзяўчына не пярэчыць –
Хлопец возьмез хаты...
Ах, званочки, ах, званочки,
На вадзіцы танцы.
І плывуць, плывуць вяночкі
Па рацэ Мышанцы...

БЕЛАРУСКІЯ НАРОДНЫЯ ЖАРТЫ І АФАРЫЗМЫ

Паняцце: *жарт* – кароткі твор пра смешнае здарэнне, што развіваўся са старажытных часоў і да гэтага часу захаваўся ў рэчышчы беларускага фальклору, дасціпная насмешка ў апавядальнай форме; найчасцей будуеца на неадпаведнасці паміж асноўнай часткай і заключнай; збліжаеца па папулярнасці з анекдотам, а адрозніваеца ад яго больш мяккімі харектарамі высмейвання і крытыкі, непалітызаванасцю; асноўныя прыметы – аднаэпізоднасць, нечаканасць камічнай развязкі; папулярная форма – дыялагічная. Паказыкам жывучасці жартаў у народзе з'яўляеца правядзенне ў вёска Малыя і Вялікія Аўцюкі Калінкавіцкага раёна па ініцыятыве пісьменніка Уладзіміра Ліпскага Усебеларускага фестывалю народнага гумару “Аўцюкі”, а таксама мясцовых фестываляў гумару у вёсках Спорава Бярозаўскага раёна, Баянічы Любанскаага раёна, Дубіна Валожынскага раёна, “Крэўскія жарты” ў Смаргонскім раёне, “Капыльскія пацехі” ў Копылі на Міншчыне.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т.3. – Мн, 2012. – С. 620.

Падрабязна: Жарты, анекдоты, гумарэски. – Мн, 1984.

Паняцце: афарызм - арыгінальная закончаная думка, што ў лаканічнай і вобразнай форме неаднаразова ўзнаўляеца людзьмі і спрыяе выхаванню дабрачыннай, мудрай асобы. У аснове афарызмаў – духоўны вопыт многіх людзей, жыццёвия назіранні і развагі, выкарыстанне сэнсава-лагічных і эстэтычных мажлівасцей роднай мовы.

Крыніца інфармацыі: ЭКБ, т. 1. – Мн, 2010. – С. 328 – 329.

Падрабязна: Болбас, В.С. Афарыстычная этнапедагогіка беларусаў // Народная асвета. – 2011. – № 8 – 10.

З гісторыі: вывучэнне афарыстычных выслоўяў пачалося ў XIX стагоддзі; сярод збіральнікаў і даследчыкаў афарыстычнай культуры народа - І.І. Насовіч, А.Ф. Рыпінскі, Я.П. Тышкевіч, А.К. Кіркор, П.М. Шпілеўскі, П.В. Шэйн, М.А. Федароўскі, Я.Ф. Карскі, А.К. Сержпutoўскі, М.Я. Нікіфароўскі, К. К. Крапіва (Атраховіч), Ф.М. Янкоўскі.

Слухайце:

беларускую народную песню “Цячэ вада ў ярок” у выкананні С. і У. Салодкіх,
салістаў заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь Беларускага
дзяржавнага ансамбля народнай музыкі “Свята” (Ютуб) або
А. Пяцроўскай, расійскай эстраднай спявачкі (кліп – Ютуб);
песню Ю.Семянякі на слова А. Русака “Не за вочы чорныя”

i песню У. Будніка на слова К. Кірзенкі “Пах чабаровы” ў выкананні вакальнай групы “Чараўніцы” (кляп – Ютуб); беларускую народную песню “Рэкррут” у выкананні Дзяржавнага ансамбля Песняры”;

Народныя жарты

Аўцюковец пытаецца ў лектара, ці не бачыў той, хто ўзяў яго шапку.
Сваё пытанне ён абрунтоўвае так:
– У зале ўсе спалі, акрамя цябе. Мо бачыў, хто браў?

Мужчына просіць прадаць яму вельмі танный каўбасы і апраўдваецца,
што гэта для ягонага сабакі. Гандлярка ў адказ:

Парэзаць яму ці так з’ясі?

Баба – дзеду:

– Здаецца, у нас будуць дзеци...
– А як жа! Заўтра ж у нас пенсія!

– Колькі Вам цукру класі ў гарбату?
– Восем лыжак, але не размешвайце, бо я салодкага нічога не ем!

Пан, убачыўшы селяніна з пачырванелым распухлым вухам, пытае:
– Ты што, у асла такое вуха пазычыў?
– Так, пане! Яго ж розум узялі вы, а мне толькі гэта засталося!

Чытайце:

П. Шакола
Дзед і баба

– Калісь даўно, як хлопцам быў, ото же дзяўчыну я любіў!
Красуня! На ўвесь свет адна... Што з ёй цяпер? I где яна?

– Сівая галава твая! Здурнеў стары? – Дык гэта ж я!

М. Мяляўка

Да Аўцюкоў, як цень,
Хадзіў я ў вечнай скрусе,
А там пацёрся дзень –
І цэлы год смяюся.

Вясёлы, як дзіця,
Яшчэ раз там пабуду –
І да канца жыцця
Смяяца потым буду!

Беларускія народныя афарызымы:

пра любоў да роднага краю (няма смачнейшай вадзіцы, як з роднае крыніцы); паважлівия адносіны да людзей (лепи паважаць, чым зневажаць); шчырасць, спагадлівасць (еши хлеб і людзям дай); праўдзівасць, сумленнасць (на праўдзе свет стаіць; праўда грубая, ды людзям любая), сціпласць, стрыманасць (не той моўны, хто стрымлівае коней, а хто стрымлівае сябе), працавітасць (работа не бяскесціць, а крэпіць і цешыць), беражлівасць (запас бяды не чыніць), крытыку гультайства (яму схлусіць – як пярынку спаліць), крытыку балбатунства (аржаная каша сама сябе хваліць), крытыку сварлівасці (ад сварак не баліць карак), пляткарства (скажаш слова, а ён даложыць дзесяць), пра набожнасць (Бог усё бачыць; скінь шапку, Бог у хаце; без Бога не да парога).

НАРОДНЫ МАЎЛЕНЧЫ ЭТЫКЕТ

Паняцце: сістэма ўстойлівых моўных формул і правілаў маўленчых паводзін, што выпрацоўваліся на працягу стагоддзяў (што, дзе, калі і як сказаць і як сябе паводзіць у размове).

Падрабязна: Солахаў А.В. *Навучанне маўленчаму этыкету.* – Мазыр, 2016.

Беларускія народныя этыкемы

Вітанні, звароты, пажаданні пры сустрэчы: *Вітаем! Вітаю Вас! Дзень добры! Здароў быў! Дзень добры ў хату! Добрага ранку! Рады бачыць Удалага дня Вам! Добрага дня!;*

ветлівия роспіты пра жыццё і здароўе: *Як мaeцеся? Як сам мaeшся? (у адказ: Сам пры сабе; Нішто сабе) Як жыццё-быццё? Як Вы жывы-дужы? Якім шляхамі, якім ветрам? Што чуваць у Вас? Як справы? Ці жывенъкі, ці дужсанъкі? Якім лёсам тут?;*

вітанні-віншаванні: *З прыездам!;*

вітанні-запрашэнні: *Калі ласка, зайдзіце! Заходзьце, сядайце, частуйцеся! Просім міласці паначаваць у нас! Зрабіце ласку, праходзьце!;*

развітанні з пажаданнямі: *Шчасліва вам! Ну, будзьма! Бывай! Бывайце здаровы! Бывайце здаровы, жывіце багата! Каб здаровы былі і на нас не забываліся! На добры век, на добрае здароўе! Да сустрэчы! Дабранач! У добры час! Ступай з Богам!;*

падзяка: *Дзякую! Дзякуем Вам! Вялікі дзякую! Удзячны вам!*

Заўвага: *Вялікае дзякую – калька з руск. Большое спасибо;*

спачуванне: *Спачуваю Вам! Трымайцеся!;*

засцярога: *Не дай Божа! Барані Божа! Не тут гаворачы... Няўрокам кажучы...;*

просьба прабачыць: *Даруйце мне! Перапрашаю...;*

пажаданні выздаравець: *Ачуньвай! Здаравей!;*

пажаданні добра ў працы: *Бог помач! Памажы, Божа! Спору ў працы!;*

Зарадзі Бог (сейбітам; З коласа асъміна, з зяннятка – аладка (жнєям);

У малотна вам! (пры абмaloце збожжя); Падходна вам! (жанчынам, што выпякаюць хлеб);

пажаданні есці са смакам: *Рыбна (малочна, хлебна, грыбна) вам! Сыць, Божа! Хлеб-соль вам!;*

зварот з павагай: *тайка (таечка) – да дзяўчыны на Магілёўшчыне; калінка (да жанчыны), каласок (да мужчыны) у Аўцюках Калінкавіцкага раёна.*

Слухайце:

беларускую народную песню “Купалінка” ў выкананні саліста і кіраўніка ансамбля “Спадчына” А. Усанава; “Песня на беларускай мове” (кліп - Ютуб) у выкананні Алы Олеба (кліп – Ютуб); беларускую народную песню

“Дзе б я не ехала” ў выкананні салісткі тэатра эстрады і аркестра Галоўнага ўпраўлення ўнутраных спраў Мінгарвыканкама А. Благавай (кліп – Ютуб); песню І. Паліводы на слова Я. Купалы “Марыся” у выкананні П.

Елфімава, эстраднага спевака, музыканта (Кліп – Ютуб)

Чытайце:

B. Вітка

Чатыры пажаданні

Добра, калі ты змалку
Можаш вітаць людзей.

Раніцай:

– Добрага ранку!

I апаўдня:

– Добры дзень!

Увечары пры сустрэчы

Знаёмым сказаць:

— Добры вечар!
І соннаму сонейку нанач,
І ўсім добрым людзям:
— Даўранач!

Глядзіце і слухайце:
заключны відэакліп “Куточак Беларусі”
(аўтары Я. Алейнік і Ю. Быкаў);
спявае заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь А. Ланская

БЫВАЙЦЕ ЗДАРОВЫ, ЖЫВІЦЕ БАГАТА!..: З ГІСТОРЫІ ВЯДОМАЙ БЕЛАРУСКАЙ ПЕСНІ

У 1936 годзе Адам Русак (аўтар слоў 200 песьні, сярод якіх любімая народам “Не за вочы чорныя”, “Дзе ты, зорка мая”, “Не магу я знайсці тое слова”, “Ой, бярозы ды сосны”) напісаў верш, а Ісаак Любан музыку адной з самых вядомых беларускіх песьні “Бывайце здаровы, жывіце багата!”. Першапачаткова тэкст выглядаў так:

Бывайце здаровы, жывіце багата...
Ужо ж мы паедзем дадому, дахаты.

Ў зялёной дуброве мы начаваць будзем,
А вашае чэсці павек не забудзем.

Мы слайна гулялі на вашым вяселлі.
Было ж нам нямала ўсяго, што хацелі.

У вашым калгасе шырокое поле.
Няхай жа для шчасця цвіце ваша доля.

На рэчках на вашых муціліся б воды,
Каб плавалі з крыкам гусей карагоды.

Хай кожны з вас будзе ў працы дзябёлы,
Хлявы былі б поўны ўсякай жывёлы.

Кароў шмат і коней, свіней і авечак,
А куры каб мелі па возу яечак...

Нездарма ж калгас ваш каб зваўся багатым,
Здабыткам усякім паўнела ў вас хата.

Варэце патроху бацвінне, капусту
І з бульбай гароху заскварвайце тлуста.

Каб жыта ў полі трубою вілося,
А ў хаце каб сала кубламі вялося.

Штодзень у капусце каб плавала скварка,
А к скварцы часінай вялася б і чарка.

Каб вам шанцавала ды часта на госці,
Ніхто б ды ніколі не меў на вас злосці.

Не толькі каб людзі ад вашай брыгады,
Каб вашаю працай усе былі рады.

Жадаем яшчэ вам прыбытку ў хаце,
Ні мала, ні многа – штогод па дзіцяці.

Не будзе вам крыўды яшчэ і за тое,
Калі пашанцуе – на год і па двое.

Дарогу ж мы знаем к вам, ягамосьці.
І ездзіць мы будзем да вас часта ў госці.

Эх, то на адведы, эх, то на радзіны,
Вазіць караваі па дзве паўасьміны.

Развітальная, на ад'езд з гасцей, песня ўтрымлівае прыкметную нізку шчырых беларускіх народных і аўтарскіх пажаданняў вясельнай пары маладых і ўдзячнасці за сардэчны прыём: *бытайце здаровы, жывіце багата; вашае чесці павек не забудзем; няхай жа для ічасця цвіце ваша доля; каб жыта ў полі трубою вялося; каб вам шанцавала ды часта на госці; жадаем яшчэ вам прыбытку ў хаце; мы слайна гулялі на вашым вяселлі і інш.* У тэксле песні – адлюстраванне дабрыні і сардэчнасці беларускага чалавека ў яго развітанні з гаспадарамі і пажаданнях.

Песня на слова А. Русака спачатку называлася “Вясельнае віншаванне маладым”, што жаніліся ў адным з беларускіх калгасаў. На рускую мову песню пераклаў Міхаіл Ісакоўскі, назваўшы яе “Будьте здоровы”. Палічыўшы верш народным, вядомы расійскі паэт надрукаваў яго ў сваім зборніку вершаў, і таму тэкст доўгі час прыпісвалі гэтаму творцу. Шмат зрабіла для аднаўлення сапраўднага аўтарства дачка А. Русака, якая добра ведала гісторыю напісання верша, а таксама аўтара музыкі.

Пытannі і заданні для рэфлексіі на праект

1. Якія помнікі народнага дойлідства вам вядомы на тэрыторыі горада, раёна, вобласці? Ці даводзілася бачыць на гэтых аб'ектах народнай культуры предметы ці часткі збудаванняў, упрыгожаныя разьбой па дрэве?
2. Якія з іх вартыя, на вашу думку, наведвання з вучнямі?
3. Ці вядома вам, што старажытныя драўляныя цэрквы беларускага Палесся прэтэндуюць на ўключэнне ў спісы сусветных матэрыяльна-культурных каштоўнасцей, якія складаюцца ЮНЕСКА?
4. Як лічыце: які від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва асабліва сумяшчаеца з вырабам керамічнага посуду?
5. У сістэме беларускай народнай творчасці ёсьць месца і для вязання. Куды яго правільна аднесці: да асбнага віду дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ці да пляцення і яго разнавіднасцей?
6. Ці правільна лічыць выраб і роспіс дзіцячых цацак з гліны разнавіднасцю ганчарства?
7. Наколькі правамерна аднесці ліццё званоў і званочкай з надпісамі і карункамі да народных рамёств�?
8. Ці праяўляеца, па ваших назіраннях, народнае мастацтва ў бондарстве ці пякарстве? Якім чынам?
9. Якімі (не толькі фізічнымі) якасцямі павінен валодаць каваль, каб яго вырабы выглядалі зробленымі майстравіта, адметна?
10. Ёсьць аматары апрацоўкі знойдзеных карчоў, каранёў і галін дрэў і наданне ім мастацкай формы. Паразважайце: можна ці нельга аднесці такі занятак да аднаго з відаў народнага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва? Ці хапае яму масавасці распаўсюджання? Ці не лепей называць гэта адным з арыгінальных заняткаў у вольны час?
11. Ці захваліся ў вашай сям'і ці ў ваших бацькоў вышыванкі? Дзе яны размясціліся?
12. Сёння беларуская вышыванка (найчасцей – чырвонымі ніткамі на белым фоне) набыла папулярнасць, стала аздобай кашуль і сукенак. Наколькі імпануе касцюм з вышыванкай вам? У якіх сітуацыях яго лепш насіць?
13. Пацікаўцеся, якім дэталямі пашыву, аздаблення, арнаменту, якім каларытам вызначаеца традыцыйны народны касцюм (строй) раёна, канкрэтнага вёсковага населенага пункта, у якім працуеце. Кіруйцеся тыпалогіяй, дадзенай у літаратуры пра беларускае народнае адзенне.
14. Паспрабуйце зрабіць выцінанку (прапануйце і вучням) способам, пры якім аркуш паперы згортваецца гармонікам.
15. Вельмі складанай канструкцыяй з'яляюцца кросны як інструмент

ткацтва. Уважліва разгледзьце гэты станок, карыстаючыся, напрыклад, Інтэрнэтам, каб лепш уявиць, што гэткім жа складаным з'яўляеца і працэс ткання.

16. Якія з беларускіх народных музычных інструментаў вам удалося бачыць, чуць іх гучанне? Якім сучасным спосабам можна далучыць да гэтага гучання ваших вучняў?

17. Прыгадайце фальклорныя ці мастацкія творы, у якіх персанажы іграюць на жалейцы, дудцы, дудзе, гармоніку, скрыпцы, гуслях, цымбалах.

18. Які беларускі народны танец найлепш паддаўся б развучванню з вучнямі? Якія народныя танцы беларусаў дагэтуль выконваюцца на некаторых вяселлях у ўсесцы? Ці падабаюцца яны вам?

19. Ці любіце народны песенны рэпертуар? Якую б заяўку зрабілі для сябе на беларускае радыё?

20. Чаму, на вашу думку, большасць народных песен, узрост якіх вымяраеца стагоддзямі, бытуюць і да гэтага часу і любімая ў народзе?

21. Якая існуе сувязь паміж беларускай батлейкай і сучасным беларускім лялечным тэатрам?

22. Многія структурна-зместавыя элементы беларускага вяселля як абраду захаваліся да гэтага часу і іх найчасцей прытрымліваюцца. Якія іменна?

23. Што прываблівае вас ці ваших вучняў (зрабіце апытванне) у святкаванні Купалля?

24. Магчыма, што вы, не асабліва задумаючыся, ужываеце беларускія народныя афарызы ці прыказкі. Якія і ў якіх сітуацыях жыцця?

25. Якія беларускія народныя этыкемы вы чулі ў тым людскім асяроддзі, дзе жывяце і працуеце? У яких сітуацыях?

26. Ацаніце: што супадае з вашым маленствам ці юнацтвам, з вашай малой радзімай, калі праглядаеце сёння шырока вядомы відэжакліп “Куточак Беларусі”?

ДАДАТАК

ТЭКСТЫ БЕЛАРУСКИХ НАРОДНЫХ І АСОБНЫХ АЎТАРСКІХ ПЕСЕНЬ

А. Хаменка

Вецер

Ў полі вецер вые,
Долечку кляне.
– Доля мая, доля,
Поле белае,
Снегу намяло.
Белыя стагі –
Свята не прыйшло.
Ой, і не прыдзе
На вяселле маё –
Вяселле, гора нежаданае...

Весна, дзе бувала *Беларуская народная песня*

– Весна, дзе бувала? Весна, дзе бувала?
– Ў лесе зімавала, ў лесе зімавала.
– Што ты там рабіла? Што ты там рабіла?
– Гарод гарадзіла, гарод гарадзіла,
Красачкі садзіла, красачкі садзіла,
Вяночкі круціла, вяночкі круціла...
– Весна, дзе бувала? Весна, дзе бувала?..

Свэты, мэсячэньку *Беларуская народная песня*

Свэты, мэсячэньку, я пэрэйду річку.
Свэты, мэсячэньку, я пэрэйду річку –
До дывчыны на всю нічку.

Я річку пэрэйду, чобыт нэ замочу,
Шчоб люды нэ зналы тай нэ говорылы,
До которыі я ходжу.

Прыйшов до мылэі, вычэрать сідаю,
А моя мылая тай чорнобрывая
Вэчэратаы нэ схотіла.

– Чы ты захворіла, чы набыла маты,
Што ты нэ выходыш в зэлэны содочок
Чырвоную руту рваты?

– І нэ заболіла, ні набыла маты...
– Стрычай з рушныкамы, прыйду сватамы
У нэділю я ранэнько!

Свэты, мэсячэнько, подкажэш стэжэньку...
Вэзу собі жынку, вэзу собі жынку
До матулі ў хатынку!..

У. Карызна

Зорачка мая

Мне ўсё даражэй
Зорны міг вачэй,
Звон азёрных гусляў,
Месячкі тваіх
Веснавых вачэй
І маладзічкі вуснаў.

Зорачка мая,
Светлая мая,
Ўзімку і вясною,
А ці снег мяце,
А ці дождж ідзе,
Ты заўжды са мною.

Мілая далонь,
Поўная цяпла,
Як святла крыніца.
Сілы ўдалой,
Звонкай, маладой
Дай жа мне напіцца!

Ласка шчырых слоў
Дорыць мне святло,
Сэрца маладзее.
Гэта першы гром
Будзіць ціхі дом,
Траўка зелянене...
Зорачка мая,
Светлая мая,
Ўзімку і вясною,
А ці снег мяце,
А ці даждж ідзе,
Ты заўжды са мною.

А ў полі вярба
Беларуская народная песня

А ў полі вярба нахілёнай.
А ў полі вярба нахілёная,
Маладая дзяўчыначка заручоная.
Маладая дзяўчыначка заручоная,

Заручоная і запітая,
Заручоная і запітая.
Тады яе запівалі, як сад зацвітаў.
Тады яе запівалі, як сад зацвітаў.

Як сад зацвітаў, як зара ўзыішла.
Як сад зацвітаў, як зара ўзыішла,
Маладая дзяўчыначка па ваду ішла.
Маладая дзяўчыначка па ваду ішла.

Кася ад вады, Яся да вады.
Кася ад вады, Яся да вады.
Пастой-пастой, мая Кася, дай каню вады.
– Пастой-пастой, мая Кася, дай каню вады.

– Як буду твая, напаю каня,
– Як буду твая, напаю каня,
З зімненъкае крынічанькі, з поўнага вядра.

З зімненькае կрынічанькі, з поўнага вядра.
А ў полі вярба нахілёнай.
А ў полі вярба нахілёнай,
Маладая дзяўчынка заручоная.
Маладая дзяўчынка заручоная.

Ой, сівы конь бяжыць
Беларуская народная песня

Ой, сівы конь бяжыць,
На ім бела грыва.
Ой, спанаравілася, ой, спанаравілася
Мне тая дзяўчына.

Не так та дзяўчына,
Як яе лічанька.
Ой, падай, дзяўчына, ой, падай, дзяўчына,
На каня ручаньку!

Рукі не падала,
Тры слова сказала:
– Няхай бы я была, няхай бы я была,
Кахання не знала.

Бо тое каханне
З вячора да рання.
Як сонейка ўзыдзе, як сонейка ўзыдзе,
Каханне адышде.

B. Вярба

Рушнікі

У суботу Янка ехаў ля ракі,
Пад вярбой Алёна мыла рушнікі.
– Пакажы, Алена, броды земляку,
Дзе тут пераехаць на кані раку.

– Адчапіся, хлопец, едзь абы-куды,
Не муці мне толькі чыстае вады!

У маркоце Янка галавой панік,
Упусціла дзеўка беленькі рушнік.

– Янка, мой саколік, памажы хутчэй,
Ой, плыве, знікае рушнічок з вачэй!
– Любая Алёна, я ж вады баюсь!
Пацалуй спачатку, бо я утаплюсь.

Супыніўся гнеды пад вярбой густой,
Цалавала Янку Лена над ракой.
Стала ціха-ціха на ўсёй зямлі...
Па рацэ далёка рушнікі плылі.

Вышиванка

Беларуская народная песня

Вечарамі золатам, аж да ранку,
Вышывала дзеўчына вышиванку.
Вышывала дзеўчына, вышывала,
Чорну і чырвоную нітку клала.

А та чорна нітачка – расставанне,
А чырвона нітачка – то каханне.
Тая чорна нітачка лёгка клалась,
А чырвона нітачка часта рвалась.

Ой, пайду я вечарам на гулянку,
Падару я міламу вышиванку.
– Насі, мой саколіку, ў час спаткання,
Хай сагрэе сэрцайка для кахання!

У. Пецюковіч

Рэха жураўлінае

Рэха жураўлінае над зямлёю коціца,
А краса-дзяўчынчака над ракой самоціца.
– Журавы, журавачкі, птахі сумна��рылыя,
Так журліва, жаласна не курлычце, мілыя!

Можа, сustrакалі дзе вы майго каханага?
Можа, вы што знаеце пра майго жаданага?
Журавы, журавачкі, птахі сумна��рылыя,
Так журліва, жаласна не курлычце, мілья!

Ой, мая ты долечка! Ой, мая ты горкая!
Не вярнуўся жораў мой з выраю далёкага.
Журавы, журавачкі, птахі сумнаڪрылыя,
Так журліва, жаласна не курлычце, мілья!

Рэха жураўлінае над зямлёю коціца,
А краса-дзяўчынчака над ракой самоціца.
– Журавы, журавачкі, птахі сумнаڪрылыя,
Так журліва, жаласна не курлычце, мілья!

Ю. Быкава, Я. Алейнік

Засталася

Там, дзе наша сцежка цераз поле
Ўся духмянай выслана травой,
Толькі спевы птушак ў наваколлі
Там, дзе, мілы, мілаваліся з табой.

Засталася толькі ва ўспамінах
Асалода тая ды ў снах.
Любы мой, усё, што ты пакінуў, –
Толькі попел, толькі горыч на вуснах.

Засталася, нібы ў полі хваіна,
Узнялася б, толькі крылаў больш няма.
Засталася, як за тынам та вярба,
Засталіся толькі боль ды журба.

Колькі ж я начэй цябе чакала,
Колькі ж дзён шукала ды звала!
Але больш ніколі не спаткала
Я каханне, за якім жыццё жыла...

Я чакала ды звала,
Не спаткала – пражыла ...

Зязюля

Беларуская народная песня

Цераз рэчаньку, цераз быструю
Скочу-пераскочу.
Аддай, мамачка, аддай, родная,
За каго я хочу!

Мамка аддала, шчэ наказ дала:
Сем год не бываці.
— А як вернешся, дочка родная,
То выганю з хаты.

Пражыла гадок, пражыла другі,
Трэці не сцярпела —
Абярнулася шэрай зязюляй,
К мамке паляцела.

Лесам ляцела, голле ламала
Буйнымі крыламі.
Полем ляцела, зэмлю кропіла
Дробнымі слязамі.

Прыляцела ў сад, села на дубок,
Стала кукаваці,
Стала кукаваць, жалю дадаваць,
Каб пачула маці.

Мамка родная ў акенцы сядзіць,
Ручнік вышывае.
Старши брацейка па двару ходзіць
Ружжо зараджае.

— Дазволь, мамачка, дазволь, родная,
Ту зязюлю біці,
Бо яна куе, жалю дадае.
Вельмі цяжка жыці!

– Не дазволю я, не дазволю я
Ту зязюлю біці,
Бо зязюлі той, як дачцэ маёй,
Вельмі цяжка жыці...

Добры вечар, дзяўчыначка
Беларуская народная песня

– Добры вечар, дзяўчыначка, куды йдзеш?
Скажаш ты мне праўдачку, дзе жывеш?
– Я жыву ля рэчанькі, ля вады,
Збудаваўшы хатачку з лебяды.

Я паставлю коніка ля варот,
А сам да дзяўчыначкі на парог.
– Адчыні, дзяўчыначка, адчыні,
Сама сабе կры́дачкі не чыні!

– Я ж табе не буду дзверы адчыняць,
Бо ты будзеш цэлу начаваць!
– Ой не буду, дзеванька, не буду,
Як узы́дзе месячык – паеду.

Як узы́шоў месячык і зары:
– Бывай-бывай, дзеванька, здарава!
Я паставлю коніка на таку:
Чакай-чакай, дзеванька, да року!

– Хіба ж у мяне розуму замала,
Каб я цябе да року чакала?

– Добры вечар, дзяўчыначка, куды йдзеш?
Скажаш ты мне праўдачку, дзе жывеш?

Ночка цёмная
Беларуская народная песня

Ночка цёмная,noch нявідная,
Галоўка мая невыспаная – эх!

З кім жа ночку спаць, з кім жа размаўляць,
Далёка, далё-далёка мілы ад мяне.

Далёка, далёка мілы ад мяне,
У чужой старонцы, не блізка ка мне – эх!
Стайць над ракой, махае рукой,
Міла- мілая мая, перайдзі сюда.

Мілая мая, перайдзі сюда,
Стаю над ракой, студзена вада – эх!
Ночка цёмная,noch нявідная,
Ты мая галу- галубка, прыляці ка мне.

Нада перайсці, пераход знайсці,
Сцюдёна вада, глыбока рака – эх!
Пераход знайшла, кладачка спаўзла,
І скацілася, і ледзьве не ўтапілася!

Ночка цёмная, noch нявідная,
Галоўка мая невыспаная – эх!
З кім жа ночку спаць, з кім жа размаўляць,
Далёка, далё-далёка мілы ад мяне.

Каля майго церама

Беларуская народная песня

Каля майго церама, каля майго новага
Ты да я, да Божанька, да й мая сцяжынчака.
Там ішлі малойчыкі, граючы ў гуселькі,
Песенкі співаючы, дзевак сазываючы.
Як зачула дзеўчына, як зачула красная,
Седзячы ў цераме, шыючы кашулечку.
Разблілася сядзечка, разблілася роднае.
– Пусці мяне, мамачка, з церама на ганчак!

Пусці мяне, мамачка, пусці мяне, родная,
Пусці іх паслушаці, песень навучыціся!

Л. Дранько-Майсюк

Полька беларуская

Толькі зойдзе ў хату госьць,
Будзе ўзята чарка.
Ёсць гармонік, бубен ёсць,
Чым не гаспадарка?
І ад печы да сяней,
Колькі маем духу,
Мы заскачам, як раней,
Полечку-трасуху.

Полька, полечка-трасуха,
Не чужая, нашая!
Абдымуха, паскакуха,
Лепшае нямашака.
Для цябе штаны малыя
І спадніца вузкая.
Паміж Польшай і Расіяй
Полька беларуская,
Між Літвой і Украінай
Полька беларуская!

Там, дзе сосны, там і лес,
Дзе парог, там ганак,
Дзе Алесья, там Алесь,
Дзе Васіль, там Ганна.
І не трэба нас вучыць,
Абуваць у лапіці,
Піць умеем і рабіць,
Полечку скакаці.

Не выкідвалі ікон,
Не забылі Бога,
Наша хата – пяць акон,
Столя ды падлога.

Столя белая бяла,

А падлога суха,
І ад печы да стала
Полечка-трасуха.

Марусенька незамужня
Беларуская народная песня

Марусенька незамужня,
Не любі ж ты казачэнька,
Бо не нужна.
Бо казачэ позна ходзіць,
Не адну ён Марусеньку
З ума зводзіць.

Ой, у лузе, пры даліне
Калыхала Марусенька
Дзве дзяціны.
Калыхала ды ім пела:
“Праз каго ж я, Марусенька,
Пацярпела?

Ці праз людзей, ці праз Бога,
Ці праз тога казачэнька
Маладога?”
Ой, у лузе, пры дубочку
Калыхала Марусенька
Сына й дочку.

Каліна
Беларуская народная песня

Ажаніла маці маладога сына,
Маладой нявесткі неўзлюбіла,
Маладой нявесткі неўзлюбіла.

Выправіла сына ў далёку дарогу,
Маладу нявестку – ў поле лён палоці,
Маладу нявестку – ў поле лён палоці.

– Не аполеш лёну – не ідзі дадому,
Пайдзі ў чыста поле, стань калінаю!
Не палола лёну, не пайшла дадому –
Стала ў чыстым полі ды калінаю...

Як прыехаў Ясю з вялікай дарогі,
Расказаў ён маці пра свае навіны,
Расказаў ён маці пра свае навіны.

– Матуля-матуля, ўвесь свет вандраваў я,
А такой калінушкі ў свеце не відаў,
А такой калінушкі ў свеце не відаў!

Ад буйнага ветрыку накланілася,
Ад роўнага дожджыку распушцілася...
– Ой, бяры ж ты, Ясю, вострую сякеру,
Пасячы ты, Ясю, тую каліну!

Секануў ён раз – аказалася,
Секануў другі раз – адзвалася,
Секануў другі раз – адзвалася.

– Не сячы мяне, Ясю, я ж твая жана!
А нас разлучыла матуля твая,
А нас разлучыла матуля твая...

Гарэла сосна
Беларуская народная песня

Гарэла сосна, палала,
Пад ёй дзяўчына стаяла.

Пад ёй дзяўчына стаяла,
Русую косу чэсала.

– Ой, косы-косы вы мае,
Доўга служылі вы мне.

Болей службыць не будзеце,
Пад белы вэлюм пойдзеце.

Пад белы вэлюм з кольцамі,
Больш не гуляць мне з хлопцамі.

Пад белы вэлюм, пад хустку,
Больш не пайду я за дружку.

Больш не пайду я за дружку,
Толькі пайду я за свашку...

Каляда

Беларуская народная песня

Ой, калядочки, бліны-ладочки,
Ой, люлі-люлі, бліны-ладочки!

Ой, калядочки, вы хутчэй-хутчэй!
Ой, люлі-люлі, вы хутчэй-хутчэй!)

Каляда, каляда, каляда, каляда!

Напячэм бліноў мы з дражджэй-дражджэй,
Ой, люлі-люлі, мы з дражджэй-дражджэй!

А калядныя бліны - ладныя,
Ой, люлі-люлі, бліны ладныя!

Мы калядочкам нарады будзем,
Ой, на ігрычы ды хадзіць будзем,
Ой, люлі-люлі, ды хадзіць будзем!

Каляда, каляда,
каляда, каляда!

Шэрая лашадачка

Беларуская народная песня

Шэрая лашадачка...
Запрагай, бацька, лашадку шэрую
Ды шэрую лахматую.
Ой, паеду я, да на той хутар я,
Дзяўчоначку засватаю!

Дзяўчоначку засватаю...
Ой, ты, шэрая мая лашадачка,
Чаго ж ты рыслю не бяжыш?
Чарнобровая мая дзяўчыначка,
Што засмучоная сядзіш?

Што засмучоная сядзіш?
Ой, ўчора я, да з вячора я
Была ў зялёненькім саду,
Пацярала я сваё калечачка,
Цяпер яго не знайду.

Цяпер яго не знайду,
Ой, залачонае маё калечачка
Ды на руцэ вярцелася,
І наглядзеліся мае глазёначкі
Ой, на каго хацелася!

Цячэ вада ў ярок

Беларуская народная песня

Цячэ вада ў ярок, цячэ вада ў ярок,
Кладачку заняслло...
Кладачка тоненька, вада халодненька,
А я малодзенька!

Вочы мае чарны, вочы мае чарны,
Чаго вы косіце?
Бо яго тут няма, бо яго тут няма,
Каго вы любіце.

Іванька не прыйшоў, Іванька не прыйшоў,
Я да яго пайду,
Вадзіцы з крыніцы, вадзіцы з крыніцы
Я яму аднясус.

— Вады піць не буду, вады піць не буду:
Вадзіца чароўна...
Люблю Марусю я, люблю Марусю я,
Маруся суджана!

K. Кірзенка

Пах чабаровы

Не прыдумаю сама,
Што са мной здарылася:
З працы сёння йшла дамоў
І з дарогі зблілася.
Мне б ісці каля ракі —
Я ж пайшла дубровай.
Галаву маю кружыў
Пах чабаровы.

Я ішла сабе, ішла,
Аж пакуль стамілася,
І не ведаю сама,
Як з Ігнасем стрэлася,
А Ігнась жа — ён са мной
Ды такі суровы!..
Не кружы ты галавы,
Пах чабаровы!

Хлопец глянуў на мяне —
Я аж здрыгнулася,
Але што са мной, чаму
Да яго схінулася?
І чаму так мілы мне
Прывітання слова?
Кружыць, кружыць галаву
Пах чабаровы!

Што скажу матулі я,
Як часінай позняю
Я з'яўлюся перад ёй,
Ласкавай і грознаю?
Што скажу, схаваю як
Водар той дубровы?
Я ж у хату прынясла
Пах чабаровы...

Рэкрут
Беларуская народная песня

Біла дзеўку маці бярозавым прутам,
Каб дзеўка не стаяла з маладым рэкрутам.

А яны стаялі – збегчы не паспелі,
Бо ўчула маці – дзверы заскрыпелі.

Біла дзеўку маці бярозавым прутам,
Каб дзеўка не стаяла з маладым рэкрутам,
Каб дзеўка не стаяла з маладым рэкрутам,
Біла дзеўку маці бярозавым прутам,
Бярозавым прутам.

Біла ды казала: “Чым жа ён харошы?
Ён не мае хаты, ён не мае грошай...”

Адказала дзеўка: “Мы любоў сустрэлі!
Нам не трэба грошай... Каб яны згарэлі!”

Маладзенъкі рэкрут быў да дзевак скоры,
Быў да дзевак скоры, а да службы хворы.

Была дзеўцы радасць, а цяпер пакута,
Бо была і жонка ў таго рэкрута!..

Дробненькі дожджык

Беларуская народная песня

Дробненькі дожджык ды накрапае...
– Выйдзі, дзяўчына – сэрца жадае!

Я ж тваіх ножак не замарожу,
Я ж тваі ножкі ў шапачку ўложу.

– Да цябе б вышла – не пусціць маци,
Яна гаворыць: “Пара ўжо спаці!”

– Буду да ранку цябе чакаці,
Ля тваіх вокан буду стаяці!

Дробненькі дожджык ды накрапае,
Хлопец дзяўчыне песню співае...

Што за месяц...

Беларуская народная песня

Што за месяц, што за ясны,
Ўночы свециць, а ўдзен – не?
Што за міленькі дружочак,
Калі прыйдзе, калі – не.

Усе людзі, людзі кажуць,
Усе людзі гавараць:
"Сорам, дзеўка, сорам, красна,
Позна з вечара гуляць".

Дзяўчынчаке кепска стала,
Стала плакаць і ўздыхаць,
Хлапчинонъку шкода стала,
Стай дзяўчынку суцяшаць.

– Не плач, дзеўка, не плач, красна,
Прыйду ў госці да цябе,

Разгарыцца кроў гарача –
Вазьму замуж за сябе!

А. Русак

Не за вочы чорныя

Ціха растрывожыла
Думкаю-бяссонніцай
Вечна неспакойная
Ты, любоў мая.
Не за вочы чорныя,
Не за бровы смуглые,
А за сэрца шчырае
Палюбіла я.

Знаю, не праложаны
Мне дарогі роўныя,
Кветкамі не сцелюцца
Сцежкі у жыцці.
Пушчамі глыбокімі,
Горамі высокімі,
Рук не разнімаючи,
Нам з табой ісці.

Засвяціся яснаю,
Светлаю нязгаснаю,
Зоркаю щасліваю,
Ты, любоў мая.
Не за вочы чорныя,
Не за бровы смуглые,
А за сэрца шчырае
Палюбіла я.

М. Шушкевіч

Ты мне вясною прыснілася

Летняя ночка купальная
Ясной растаяла знічкаю.
Падаюць зоры світальныя
У чистыя воды крынічныя.
Ой ты, дзяўчынанька мілая,
Як жа ты свет упрыгожыла!

Ластайка ты лёгка^крыла,
Светлы мой сон растрывожыла...

Дзе б я не ехала
Беларуская народная песня

Дзе б я ні ехала, дзе б я не йшла,
Я табе, тата, не дзякавала.
Дзякую табе, тата,
Што была вясёлай хата,
Што была вясёлай хата.

Дзе б я ні ехала, дзе б я не йшла,
Я табе, мама, не дзякавала.
Дзякую табе, мама,
Што будзіла мяне рана,
Што будзіла мяне рана.

Дзе б я ні ехала, дзе б я не йшла,
Я ж вам, парогі, не дзякавала.
Дзякую вам, парогі,
Што збівалі хлопцы ногі,
Што збівалі хлопцы ногі.

Дзе б я ні ехала, дзе б я не йшла,
Я ж вам, вароты, не дзякавала.
Дзякую вам, вароты,
Дзе стаялі хлопцы ротай,
Дзе стаялі хлопцы ротай.

Дзе б я ні ехала, дзе б я не йшла,
Я ж вам, таполі, не дзякавала.
Дзякую вам, таполі –
Нагулялась я даволі,
Нагулялась я даволі.

Я. Купала

Марыся

Свеце месяц, свеце,
Як дзюрка ў сярмязе;
Паніч за мужычкай
Без устання лазе.

Дваццаць год Марысі,
Кроў іграе ў целе,
З панскім сынам ночкі
Карате, дзеле.

«Марыся, Марыся! —
Гавора ёй маці, —
Кінь на паніча так
Вачыма міргаці».

Яна як не чуе
Матчыных мараляў:
Спусці маці з вока,—
Дзеўка й загуляла.

Пад лясок, за вёску,
Бы далей ад дому,
Ляціць на спатканне
К панічу ўдалому.

Панічу з паненкай,
З багатай Амэлляй,
Ужо руکі хусткай
Ксёндз вяжа ў касцеле.

Панічова ж любка,
Марыся ўдалая,
На прылёты бусла
Слёзна паглядае.

«Марыся, Марыся!
Галоўкі не чухай,

Не слухала маці,
Бабкі цяпер слухай!»

Ю. Быкова

Куточак Беларусі

Куточак Беларусі, маленькая Радзіма,
Дзе з самага дзяцінства ўсё міла сэрцу так.
Схіліушыся, рабіна абудзіць успаміны
З вярбой, што ля каліткі, пад родны кліча дах.

У зямлі бацькоускай гэтай я чэрпаю вытокі,
Святой вадой крынічнай, што сілы надае.
Бліжэй быць немагчыма, бо тут мая Радзіма.
Яна жыццё дала мне, каб жыць дзеля яе.

На ўскрай палёў духмяных, у вёсцы невялічкай
Душа адпачывае ў водары садоў.
Калі ідзеш па сцежцы да дзедавай крынічкі
У нізіначу, да рэчкі, з высокіх берагоў...

У зямлі бацькоускай гэтай я чэрпаю вытокі
Святой вадой крынічнай, што сілы надае.
Бліжэй быць немагчыма, бо тут мая Радзіма.
Яна жыццё дала мне, каб жыць дзеля яе.

Каб ты заўжды квітнела, я ўсё зрабіці мушу –
Каб прыгажосці гэтай дзівіўся цэлы свет!
З павагай, ды пяшчотай, што захлынаюць душу,
Я ў сэрцы назаўсёды твой захаваю след.

**Беларускія народныя песні і танцы:
нотны матэрыял**

(здымкі з Інтэрнэта, запісаныя ў рэжыме PDF)

Купалінка

Musical notation for 'Купалінка' in 3/4 time, key of G major. The tempo is 92 BPM. The lyrics are:

Ку-ла-лі-нка ку-ла-лін-ка, цё - мна-я но - чка, цё - мна-я
но - чка, дзе - жтва - я до - чка.

ОЙ, РЭЧАНЬКА, РЭЧАНЬКА

Musical notation for 'Ой, рэчанька, рэчанька' in 3/4 time, key of D major. The chords are indicated above the staff: Dm, A7, Dm, Gm, A7, Dm, Gm, Dm, Gm, A7, Dm, 1.-3. A7, Dm, 4. Dm. The lyrics are:

Ой, рэ-чань-ка, ра - чань-ка, ча - му ж ты не
поў - на - я, лю - хі, лю - аі, лю - аі,
ча - му ж ты не поў - на - я, // - я.

А Ў ПОЛІ ВЯРБА

A musical score for a folk song. The score consists of five staves of music, each with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The first staff starts with A major (Am) and ends with D minor (Dm). The second staff starts with D minor (Dm) and ends with Am. The third staff starts with Dm and ends with Am. The fourth staff starts with Am and ends with E7. The fifth staff starts with Am and ends with Dm. The lyrics are written below each staff, corresponding to the chords. The lyrics are in Belarusian.

Chords: Am, Dm, Am, Dm6, Am
Dm, Am, Dm6, Am
Dm, Am
Am, E7, Am
Am

Lyrics:

А ў по - лі вяр - ба,
пад вяр - бо - ю ве - да.
Там ха - дзі - ла, там гу - ая - ла дзеў - ка
ма - ла - да. Там ха - дзі - ла,
там гу - ля - ла дзеў - ка ма - ла - да.

ШЭРАЯ ЛАШАДАЧКА

A musical score for 'Шэрая лашадачка' featuring four staves of music. The first staff starts with A major (Am) and includes lyrics: 'Шэ-ра-я ла - ша-дач-ка... За-пра-гай, ба-рь-ка, ла-'. The second staff starts with D minor 6 (Dm6), followed by A major (Am), E7, and A major (Am). It includes lyrics: '-шад-ку ше - ру-ю ды ше-ру - ю лах-ма-та - ю.' The third staff starts with D major (Dm) and includes lyrics: 'Ой, як ся - ду я, ды па - е -'. The fourth staff starts with A major (Am), followed by E7, and A major (Am). It includes lyrics: '-ду я даяў - чы - нач - ку за - сва - та - ю. Да-ху'

ЛЯВОНІХА

A musical score for 'Лявоніха' featuring three staves of music. The first staff is labeled 'Весело' (Cheerfully) and starts with D major (D). It includes lyrics: 'А Ля-во - ні - ху Ля-вон па-лю-біў, Ля-во - ні - хе'. The second staff starts with D major (D), followed by A major (A) and D major (D). It includes lyrics: 'ча - ра - ніч - кі ку-піу, Ля-во - ні - ха, ду - ша лас -'. The third staff starts with D major (D), followed by G major (G) and D major (D). It includes lyrics: 'ко - ба - я, ча - ра - ніч - ка - мі пі - ляс - кі - ба - яя.'

КАСІЙ ЯСЬ КАНЮШЫНУ

Задорно

Em Bm Em Bm
Ka - сіў Ясь ка - ню - шы - ну, ка - сіў Ясь
Em G Am G
ка - ню - шы - ну, ка - сіў Ясь ка - ню -
D B7 Em
- шы - ну, па - гля - даў на - даяў - чы - ну.

КАЦЛАСЯ ЧОРНА ГАЛКА

F C7 F
Ка-ці - ла - ся чорна гал - ка па ба - ру, па ба - ру,
а за є - ю яс - нах со - кал па - блі - зу, па - блі - зу!
G7 C G7 C
- Па - стой, чор - на гал - ка, ты ма - я, ты ма - я!
G C G7 C
Я - на - я - му шча - бя - та - ла! - Не тва - я, не тва - я!

ЯНКА-ПОЛЬКА

Белорусский народный танец

Довольно скоро

The musical score consists of two staves of music. The top staff is in common time (indicated by '1/4') and the bottom staff is in 2/4 time. Both staves are in G major (indicated by a single sharp sign). The music includes various note heads, stems, and rests. Measure numbers 1, 2, 3, and 4 are indicated above the staves. Dynamic markings such as 'mp' (mezzo-forte) and 'p' (pianissimo) are present.

ЛЯВОНІХА

Белорусская плясовая

Игришо

The musical score consists of three staves of music. The top staff is in common time (indicated by '1/4') and the bottom two staves are in 2/4 time. All staves are in G major (indicated by a single sharp sign). The music includes various note heads, stems, and rests. Measure numbers 1, 2, 3, and 4 are indicated above the staves. The lyrics are written below the notes:

А Ля - во - ні - ху Ля - вон па - лю - біу, Ля - во - ні - хе
ча - ра - віч - кі ку - піу, Ля - во - ні - хе, ду - ша лес - ко - ва - я,
ча - ра - віч - ка - мі па - лес - кі - ве - ла.

КРЫЖАЧОК

Белорусский народный танец

Умеренно быстро

I II III IV V VI

ПАДЕСПАНЬ
(издается в сокращении)

Переложение И. КОРОЛЕВА

С движением, легко

БЕЛОРУССКАЯ ПОЛЬКА

Вступление
Умеренно

Полька

Конец

1. 2.

c304 x

Повторять от знака №
до слова „Конец“

garnpon.ru

